

UNIVERSITÄTS-
BIBLIOTHEK
PADERBORN

**Beelden-Dienst Ende Vasten Met Haere Ceremonien Soo
Sy Ghebryckt Worden Vande H. Roomsche Kercke
Bevestight Met De H. Schriftvre Ende De HH. Ovt-Vaders
vande eerste 400. jaeren**

Hazart, Cornelius

T'Antwerpen, 1664

Het Tweede Deel Van Het Vasten.

[urn:nbn:de:hbz:466:1-71387](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-71387)

H E T
T W E E D E D E E L
V A N H E T
V A S T E N.

H E T
E E R S T E T R A C T A E T

*Van het onder-houden van sekere
ghestelde Vasten-daghen.*

V O O R - R E D E N.

Wordt voor-ghestelt het verschil datter
is tusschen het gevoelen vande Room-
sche Kercke, ende tusschen Partye aen-
gaende het Vasten.

Dit verschil bestaet namelijck in dzy stucken:
Het eerste: De Roomsche Kercke onderhout
sekere daghen/ ende ghestelde tijden van vasten /
ende leert datmen die / als sy nu vande Kercke
ghestelt zijn / noodtsaeckelijck moet onder-hou-
den.

Ter contrarien leert Partye , dat het instellen van
Vasten-daghen aen elke Ghemeente in't beson-
der vzy is/naer de ghelegghenthey van tijdt/ ende
occasie.

Het

Het tweede. **De Roomsche Kercke leert / dat het loffelijck is / sae verdienstigh af-stant te doen van sekere spijzen / op die booz-noemde ghestelde Vastendaghen / ende dat hy sondicht / die teghen het ghebodt vande Kercke / contrarie doet.**

Ter contrarien, ghelijck als Guilielmus Perkinus seyd *Controv. 12. de Ieiunio cap 2 § 2.* Partye oordeelt dit onderschept / ende af-stant van sekere spijzen / een sot ende schadelijck werck te zijn / sae goddeloos, om dat het / soo hy seyd / wegh neemt de Christelijcke vryheyt.

Het derde. **De Roomsche Kercke leert / datmen dooz het vasten kan boldoen aen de goddelijcke Rechtbeerdigheyt / booz de tijdelijcke straffen van onse sonden.**

Ter contrarien, seght Guilielmus Perkinus, *Ibidem* dat dit eene grouwelijcke lasteringhe is teghem Christum.

Dese dzy boben ghemelde stucken / de welcke de Roomsche Kercke staende houdt teghen Partye, sal ick elck in 'r besonder / met besondere Capitellen / ende Paragraphen / vast maecten / ende bevestighen / eerst upt de H. Schrifsture / ende daer naer upt de H. Oudt-Vaders / namelijck vande eerste vier hondert saeren.

HET I. CAPITTEL.

Van het Vasten van Viertigh daeghen.

§. I.

Bewijs uyt Schrifsture dat het loffelijck is
40. daghen te Vasten.

Exodi Capite 34. Versu 28.

MOyses was aldaer met den Heere veertigh daghen, ende viertigh nachten, hy en at gheen broodt, ende hy en dronck gheen water.

Moy-

Moyſes dan was daer / ſonder eten, ende drincken, ghelyck den Dordrechtſchen Bybel bemerckt Exodi 24. Num. 33. want ghelyck den ſelven Bybel, op deſe hoor gheljelde plaetſe oock bemerckt Nu 34. Onder het woort *broodt*, wordt alderley ſpijſe verſtaen, ghelijck onder het woort *water*, alderley dranck.

3. oft 1. Regum, Cap. 19. verſu 8.

Elias ſtont op, ende at, ende dranck: Ende hy ghinck door de kracht der ſelver ſpijſe viertigh daghen, ende viertigh nachten tot aen den bergh Godts Horeb,

Matthai Capite 4. verſu 2.

Als Chriſtus viertigh daghen, ende viertigh nachten gheyaſt hadde, heeft hongher ghehad.

Bemerckinghe.

Hier hebt ghy / dat niet alleen Moyſes, den Wet-gheber van't oude Teſtament / ende Elias den Pro-pheet / maer oock Chriſtus ſelbe / den Wet-gheber van't nieuwen Teſtament viertigh daghen, ende viertigh nachten gheyaſt hebben.

Draghe hier op van Partye oft het niet loffelijck en is / ende prijsbaer / het exempel van dierghelijckke treffelijcke Patriarchen / ende Propheten / ſae vanden Heere ſelbe naer te volghen / in het onderhouden van dit gheral van viertigh daghen?

Soo ſae / ſoo hebben wy dan dat wy begheeren: want dit gheral / ende deſen tijdt onderhouden wy mede in ons vanden.

Soo neen: Partye moet wy reben gheben waerom. Den Dordrechtſchen Bybel op het 4. Cap. Matthai Num. 4. Het vanden Chriſti is een mirakeleus vanden ghe-weeft, ſonder eten, ende drincken, ghelijck oock gheweest is het vanden van Moyſes Exodi 34. 28. ende van Elias 1. Reg. 19. 8. 't welck daerom van ons, als oock d'andere mirakelen Chriſti niet en can naer-ghevolght worden.

Ick

Ick bekenne dat dit vasten van Moyses, en Elias, ende van Christus, vooz soo veel als het ghedaen is geweest/sonder eten / ende dzincken/ mirakelous is ghewest/ dat is bupren alle twijffel: maer de vragt is/oft de Vaders bande oude recht-sinnige Kercke/dit soo wel niet gheweten en hebben / als Partyc? Dit is oock bupren alle twijffel: want de sake wijst haer selven upt / dat een mensch / dooz sijne natureljcke krachten alleen / niet en kan vasten vierctigh daghen / ende vierctigh nachten/sonder eten/ende dzincken.

Dies niet teghenstaende / soo en heeft de oude recht-sinnighe Kercke niet alleenlijck gheleert / datmen het vasten van vierctigh daghen / naer het exempel van Moyses, Elias, ende Christus mocht onderhouden; maer (ghelijck wy dat breeder hier naer sullen sien) heeft dat met'er daet in't werck ghelept. Laet ons hier ober hoozen spreken de **H. Oudt-Vaders**

Den H. Clemens Romanus, Anno 80.

Constitut. Apostolic. Libro 5. Capite 12.

Post dies Epiphaniarum, servandum nobis est jejunium Quadragesimæ, quod vitæ Christi, & legis latæ recordationem continet.

Maer de daeghen bande Openbaeringhe des Heeren / moeten wy onderhouden het vasten van vierctigh daghen: want het beslupt de ghedachtenisse van het leven Christi, ende bande Wet/ die ghestelt is.

Den H. Ignatius, Anno 100.

Epistolâ ad Philippenses.

Quadragesimale jejunium. ne spernatis, continet enim exemplum conversationis Dominicæ.

En versmaet het vasten van vierctigh daghen niet: want het beslupt het exempel van het vasten des Heeren.

Den

Den H. Ambrosius Anno 374.

Sermone 37.

Christus heeft viertrigh daghen ghebast om onse saelighepdt / op dat hy eene profytighe saecke/niet alleen en soude leeren met woorden / maer oock booz gheben met exempelen / op dat wy met de selve voort stappen souden boozt-gaen tot de onthoudinghe / met de welcke wy loopen tot het Gheloobe.

Hoc fecit causâ salutis nostræ, ut rem utilem, non solum doceret verbis, sed etiam exemplis instrueret, ut iisdem vestigiis, quibus ad fidem currimus, ad abstinentiam graderemur.

Den H. Hieronymus, Anno 390.

Libro 2. adversus Iovinianum capite II.

Den Heere selve / heeft / met viertrigh daghen / het vasten der Christenen ghehep ligit.

Ipse Dominus quadraginta diebus, Christianorum jejunium sanctificavit.

Den selven.

In caput 3. Iona.

Het ghetal van viertrigh daghen betaemt aen het vasten; daerom heeft oock Moyses viertrigh daghen ghebast op den bergh Sina: ende daer staet gheschreven / dat Elias viertrigh daghen ghebast heeft / als hy booz Iezabel vluchtede. Den Heere selve heeft ghebast viertrigh daghen / ende ons achter-laerende het erf-deel des vastens / maectt' hy / onder dit ghetal / onse zielen bereydt tot het eten sijn's Lichaems.

Quadragenarius numerus convenit jejunio, ob quod & Moyses 40. diebus jejunavit in monte Sina, & Elias fugiens Iezabel, 40. dies jejunasse describitur, ipse quoque Dominus jejunat 40. dies & hereditatem jejunij nobis derelinquens, ad esum Corporis sui, sub hoc numero, animas nostras præparat.

Den H. Ioannes Chrysostomus, Anno 378.

Homiliâ 1. in Ioannem.

Onsen Heere Jesus Christus, verklaert hebbende het vasten van viertrigh daghen / heeft alsoo den strijdt aenghegaen teghen den dupbel / ghebbende aen ons alleen een boozbeeldt / op dat wy dooz het selve ghewapent worden.

Dominus noster Iesus Christus, & ipse 40. dierum jejunio declarato, sic cerra-men contra diabolum aggressus est, omnibus nobis exemplar dans, ut per illud armemur.

¶

Den

Den H. Augustinus Anno 420.

In Psalmum 110.

Moyſes, & Elias, & ipſe Dominus jejunaverunt, præcipitur enim nobis, & ex Lege, & ex Prophetis, & ex ipſo Evangelio, quod testimonium habet à Lege, & Prophetis.

Moyſes, ende Elias, ende den Heere ſelbe hebben ghebaſt: Want het wordt ons gheboden ende upt de Wet / ende upt de Propheten / ende upt het Evangelie ſelbe / het welck ghetuygheniſſe heeft vande Wet / ende Propheten.

Den ſelven.

Epistolá 19. Capite 15.

Quadragesima sanè jejuniorum habet auctoritatem, & in veteribus libris, ex jejunio Moyſi, & Elias, & ex Evangelio, quia totidem diebus Dominus jejunavit, demonstrans Evangelium non dissentire à Lege, & Prophetis.

Het vāſten van viertigh daghen heeft auctoriteit / ende inde oude boecken / in it het vāſten van Moyſes, ende Elias, ende in it het Evangelie; want den Heere heeft ſoo bele daghen ghebaſt / het hoonende dat het Evangelie niet verſchillende is vande Wet / ende Propheten.

Den ſelven.

In Questionibus super Genesim, libro I. Cap. 169.

Non frustra quadragesima dies jejuniorum sunt constituti, quibus Moyſes, & Elias, & ipſe Dominus jejunavit.

De viertigh daghen van vāſten en sijn niet te verghēeffs ghestelt / de welke Moyſes, ende Elias, ende den Heere ſelbe ghebaſt hebben.

Wat ſal my Partye hier op ſegghen: 't is ſeker dat de oude rechtſinnighe Kercke wel wiſt / dat het vāſten van Moyſes, Elias, ende Christus, ſonder eten, ende drincken, mirakelens is gheweest: dies niet teghenſtaende (ghelijck als blijckt upt de voorgeende ghetuyghentſſen) ſoo ſegghen de Vaders van die Kercke / dat aen de Chriſtenen een exempel / oft voorbeeldt ghestelt is van naerbolginghe. Op wat maniere? voor ſoo veel als het mirakelens wag? te weten / ſonder eten,

eten, ende drincken? gheensing niet: want dat waer vermetelijckhepdt sulckx te willen bestaen / dooz de naturellycke krachten als leen. Hoe kan dan dit vasten vande Christenen loffelich naer-gebolght worden? Hoozt de antwoorde:

Eerst vanden H. Gregorius Nazianzenus *Orat. in S. Lavacrum*: *a* Christus, sepdit hy / heeft ghevast een weyntigh vooz de bekozinghe: wy vasten vooz Vaesschen. 't is al een / ende 't selbe vasten / maer daer en is gheen kleyn verschil tusschen den tijdt. Hy heeft viertigh volle daghen sich van alle spijse onthouden / want hy was Godt: Maer wy hebben het vasten ghetempert naer de swackhepdt van onse krachten.

Hoozt nu hier by den H. Augustinus *serm. 157 de Tempore*: *b* De wijle wy soo langh niet en können vasten / dat wy / soo vele daghen / ende nachten / gheen boedtsel en nemen / gelijck Christus gedaen heeft / laet ons ten minsten soo veel doen / als wy können.

Wy houden 't niet de rechtsinnighe Kercke; want wy en willen het viertigh daeghsche vasten van Moyses, ende Elias, ende van Christus niet naer-bolghen / vooz soo veel als het intrakeleng is gheveest / dat is / sonder eenigh eten, ende drincken: maer vooz soo veel als het onse swackhepdt / ende naturellycke krachten können verdragen.

Indien my Partye sepdit / dat dit alsoo veel is als niet: Ick thoone npt andere Schryftuer plaetsen contrarie.

Martha Cap. 5. v. 48 wordter gheseyt: Weest dan ghylieden volmaect, ghelijck uwen Vader, die inde Hemelen is, volmaect is.

Hoe is dit te verstaen? dat wy allesing moeten volmaect wesen als Godt: dat wy heyligh souden wesen sonder eenighe blecke machigh sonder eenighe swackhepdt: dat

a Christus paulo ante tentationem jejunavit, nos ante Pascha. Jejunium unū, idemq; est, at utriusq; temporis non parva differentia. Ille totos 40. dies à cibo abstinuit, utpote Deus: Nos autem ad viriū nostrarum modulum jejunium attemperavimus.

b Nos autem quia tam longum jejunium perpetrare non possumus, ut per tot dies, & noctes nihil alimento um, sicut ille, accipiamus, saltem quantum possumus, faciamus.

is onmoghelijck; want / wie isser als Gode? hoe verstaet ghy dan / dat wy volmaecht souden wesen / ghelijck den Hemelschen Vader? te weten / soo veel als onse menschelijcke krachten / geholpen wesende door de gracie Godts sullen toe-laeten / ende vermoghen.

Wederom / seght den H. Paulus *Ephes Cap 5. v. 2.* Wandelt inde liefde, gelijckerwijs oock Christus ons lief ghehadt heeft, ende hem selven voor ons heeft overghegheven tot eene offerande, ende slacht-offer aen Godt, tot eenen wel rieckenden reuck.

Konnen wy soo volmaectelijck / ende op die selve maniere beminnen / ghelijck Christus ons lief heeft ghehadt? konnen wy ons niet sulck' eene upnemenheyt overgheben tot eene offerande aen Godt / soo als Christus ghedaen heeft? 't is seker dat neen: hoe ghebedt ons dan den H. Paulus, dat wy souden beminnen / ghelijckerwijs Christus ghedaen heeft? te weten / niet met soodanighe eene upnemenheyt / (want daer toe en konen wy niet komen) maer naer ons kranck vermoghen / ende de maete der gracie / die ons mede ghedeylt wordt. Al eben eens / segghen wy van het vasten: Wy weten wel dat wy soo volmaectelijck / noch niet sulck' eene upnemenheyt / noch op de selve maniere / dat is / sonder cenigh eten / ende drincken / niet en konnen vasten / soo als Moyses, Elias, ende Christus ghedaen hebben: maer wy segghen / dat wy dit doende naer ons vermoghen / ende swackheyt der krachten / niet qualijck en doen / maer wel / ende loffelijck.

Want ghelijckerwijs een Christen mensch loffelijck doet / als hy tracht naer te volgen de volmaectheyt van sinen Hemelschen Vader / ghelijck hy Marthæus gheboden wordt / ende de liefde van Christus, ghelijck hy Paulus belast wordt / niet teghenstaende hy de volmaectheyt Godts / ende liefde Christi allesing niet en kan achterhaelen; alsoo segghen wy mede dat hy loffelijck doet / als hy tracht naer te volgen het vasten van Moyses, Elias,
ende

ende Christus, al-hoewel hy dit niet en kan achter-
volghen / soo verre / dat hy dit soude doen sonder
eenigh eten / ende drincken; 't is ghenoegh dat hy
dit doe / naer de swackhepdt van sijne nature/
ende het vermoghen van sijne krachten / ende de
maete der gracie / die hem hier toe van Godt toe-
gheschickt wordt.

Partye dan moet my nootsaeckelijck bekennen/
dat wy allesins niet en kunnen volmaeckt wesen
ghelijck onsen Hemelschen Vader / noch soo lief
hebben als Christus; ende nochtans sy moet my
doock nootsaeckelijck toe-stemmen / dat wy moeten
trachten om volmaeckt te wesen ghelijck onsen
Hemelschen Vader / ende soo lief hebben als Chri-
stus: Ergo sy en kan ons niet berispen / indien wy
trachten naer te volghen het vasten van Moyses,
Elias, ende Christus, al-hoewel wy niet en kunnen
achter-haelen / ter oorsaecke van onse swackhepdt/
de mirakelense maniere / ende volmaeckthepdt
van haer vasten.

Doch wat willen wy hier langhet op dispute-
ren? want al hoe wel wy het exempel van vier-
tigh daghen te vasten niet hadden upt de Schrif-
ture; ick en sie gheene reden / waerom dat wy
meer het geboeken van Partye souden moeten vol-
ghen / als het ghebruyck / ende ghewoonte / de
welcke dies-aengaende / van alle tijden / is ghe-
weest inde Christene Kercke. Nu dat dierghelije-
ke ghestadighe ghewoonte van viertigh daghen
te vasten / inde Christene / ende rechtsinnige Ker-
cke is gheweest / sal blijcken upt den volghenden
Paragraph.

§. II.

Wordt bethoont, uyt de HH. Out-vaders vande eerste vier-hondert jaeren, dat het op die tijden eene ghewoonte is gheweest van viertigh daghen te vasten.

Den H. Clemens Romanus, Anno 80.

Canone Apostol. 68.

Si quis Episcopus, vel Presbyter, vel Diaconus, vel Lector, vel Cantor sanctam Paschæ Quadragesimam non jejunit, præterquam si propter imbecillitatem corporis impediatur, deponatur; si laicus sit, segregetur.

Is't saecken dat eenen Bisschop/ oft Priester/ oft Diaken/ oft Lector/ oft Sangher/ het **v**iertigh daeghsche vasten van Paeschen niet en onderhoudt / 't en zy dat hy belet worde door swachheyt des lichaems / dat hy af ghestelt worde; subien hy een leeken is / dat hy af ghescheyden worde.

Den H. Ignatius, Anno 100.

Epistolâ ad Philippenses.

Quadragesimale jejunium ne spernitis, continet enim exemplum conversationis Dominicæ.

Stiet wel toe dat ghy het viertigh daeghsche vasten niet en versmaedt / want het besuyt het exempel vanden handel des Heeren.

Telesphorus, Anno 127.

Epistolâ ad omnes Fideles Capite 1.

Cognoscite, à nobis, & à cunctis Episcopis, in hac sanctâ, & Apostolicâ Sede congregatis, statutū esse, ut septem hebdomadas plenas, ante sanctum Pascha, omnes Clerici, in sortem Domini vocati, à carne jejurent.

Weet dat het van ons / ende van alle de Bisschoppen / die in desen heylighen ende Apostolijcken Stoel vergadert zijn / ghestelt is / dat alle de Clercken / de welke tot het erf deel des Heeren gheroepen zijn / seven volle weken booz Paeschen / haer van vleesch sullen onthouden.

Ori-

Origenes, Anno 226.

Homiliâ 10. in Leviticum.

Wy hebben viertigh daghen / de welke toe-gheſchickt zijn tot vasten.

Dionysius Alexandrinus, Anno 260.

Epistolâ ad Basilidem.

Men magh den feest-dagh van Paeschen niet beghinnen booz den tydte vande Derryſenisse des Heeren : maer dit is het gemeyn ghevoelen / ende oer-een-komen van alle / datmen tot dien tijdt toe de ghemoederen / met vasten / moet verootmoedighen.

Den H. Cyprianus, Anno 250.

Sermone de Ieiunio, & tentationibus Christi.

Als nu den Heere de onthoudinghe van viertigh daghen hadde volbracht / ende de maniere booz ghestelt / ende het exempel vast ghemaect hadde van vasten / is den dubbelt / doe hy hem hongherigh sagh / by hem ghekomen.

Concilium Nicænum I. Anno 325.

Canone 5.

Datmen Kerckelijcke vergaderinghen houde / eens booz het viertigh-daghsche vasten / op dat / nu alle twisten af-gheſneden zijnde / indien daer centighe zijn / eene supbere ende solemnele ghiste aen Godt magh ghe-offert worden.

Den H. Athanasius, Anno 340.

Epistolâ ad Orthodoxos.

Ghy soude Priesters / ende Leecken / sien trecken

¶ 4

Habemus Quadragesima dies jejuniis consecratos.

Paschalis festi celebritatem, ante Dominicæ Resurrectionis tempus inchoare non licet. Nam & unanimesensu, atque consensu profitentur omnes, usque ad illud animos jejunio humiliare oportere.

Formâ jejuniorum propositâ, fixoq; exemplo, postquam quadraginta dierum abstinentiam Dominus consummavit, Satan, cum esurientem videret, accessit.

Fiant Concilia semel ante dies Quadagesima, ut omnibus, si quæ sunt, simularibus amputatis, mundam, & solemne Deo munus possit offerri.

Vidisses Presbyteros, & laicos in jus

trahi, virgines à certu
tuo divulsas, ad tri-
bunā Presidis raptari
&c. Hæc autem sub
Pascha, in Quadra-
gesimâ acta sunt, per
quod tempus jeju-
nijs dediti erant.

trecken hebben booz 't Recht / de maegghden /
af-gheruckt wesende van haere bergaderin-
ge / sien sleppen naer den Rechter-stoel van
den President &c. Ende dit is gheschiedt ons-
rent Paeschen / inde heylighe viertrigh-dag-
ghen / op welcken tijdt se besigh waeren met
vasten.

Concilium Laodicenum, Anno 360.

Canone 50.

Non oportet in
Quadragesimâ po-
stremâ septimanâ je-
junium solvere, &
totam Quadragesi-
mam injuriâ afficere;
sed oportet totam
Quadragesimam je-
junare, aridis vescen-
tes,

Men moet de leste weke vande viertrigh
daghen / het vasten niet breeken / noch den
heelen Vasten insurte aen doen: maer men
moet de heele viertrigh daghen vasten / ende
de drooghe spijzen.

Den H. Ephrem, Anno 370.

Cantico in laudem & amorem Doctrinae.

Vast den Vasten van viertrigh daghen /
ende gheeft u broodt aen den hongherighen.

Valentinianus, & Valens, Anno 370.

In l. Quadraginta, C. de Feriis.

Quadraginta die-
bus, qui auspicio ce-
remoniarum, Pascha-
le tempus anticipant,
omnis cognitio inhi-
beatur criminalium
questionum.

Viertrigh daghen / de welke dooz het in-
stellen der Ceremonien booz den Paesch-tijt
gaen / salmen verbieden te handelen van cri-
minele saecken.

Den H. Ambrosius, Anno 374.

Sermone de Sexagesimâ.

Quadragesima id-
eo servatur, quia
Moyses, & Elias, &
Salvator 40. diebus,
& noctibus jejunasse
leguntur.

Darom onder houtmen het vasten van
viertrigh daghen / om datmen leest / dat Moy-
ses, ende Elias, ende den Salighmaeker vier-
trigh daghen ende nachten ghevast hebben.

Den

Den selven.

Sermone 25. de Quadragesimâ.

Wilt ghy Christen zijn / ghy moet doen
dat Christus ghedaen heeft: Wy / die gheene
sonde en hadde / heeft viertrigh daghen ghe-
vast; ende wilt ghy / die sondicht / viertrigh
daghen niet vasten?

Si vis Christianus
esse, debes quod
Christus, facere. Ille
qui peccatum non
habebat. Quadrage-
simam jejunavit, tu
non vis Quadragesi-
mam jejunare, qui
peccas?

Den selven.

Sermone 23. de Quadragesimâ.

Ick hebbe u. I. dickwils de reden uptge-
leyt van 't viertrigh-daeghsche Vasten / het
welck wy heden beghinnen: Ick hebbe u. I.
dick mael gheleert / waerom dat wy soo vele
daghen in 't ghetal vasten. Van: wy hebben
ghesept / dat den Heere Jesus Christus het ghe-
tal van soo vele daghen gheheplight heeft.

Sanctæ Quadra-
simæ rationem, cujus
hodie initium cele-
bramus, frequenter
edidimus, & cur tot
dierum numero je-
junemus, sepe docui-
mus. Diximus enim
quod Dominus Iesus
Christus hunc eun-
dem numerum jeju-
nij consecravit.

Den H. Hieronymus, Anno 390.

Epistolâ 54. ad Marcellam.

Bolghens de oberleveringhe vande Apo-
stelen / vasten wy / op een heel saer / ende op
eenen bequamen tyd / eens viertrigh dagen.

Nos unam Quadra-
gesimam, secundum
traditionem Aposto-
lorum, toto anno,
tempore nobis con-
gruo, jejunamus.

Den selven.

Libro 2. adversus Iovinian. cap. 11.

Den Heere selve / heeft met viertrigh da-
ghen te vasten / het vasten der Christenen
gheheplight.

Ipsè Dominus qua-
draginta diebus
Christianorum jeju-
nium sanctificavit.

Den selven.

In Caput 58. Isaiâ.

Den Heere heeft viertrigh daghen inde
woestijne ghevast / op dat hy ons de solem-
nele

Dominus 40. die-
bus in solitudine je-
junavit, ut nobis so-
nele

leues jejuniorum
dies relinqueret.

202

Ceremonien

nele daghen van vasten soude achterlaten.

Den H. Augustinus, Anno 420.

Epistola 119. Capite 15.

Quadragesima jejuniorum habet auctoritatem & in veteribus libris, ex jejuniis Moysi, & Elias, & ex Evangelio, quia totidem diebus, Dominus jejunavit.

Het vierertigh-daeghsche vasten heeft auctoriteit / ende inde oude boecken / upt het vasten van Moyses, ende Elias; ende upt het Evangelie / want den Heere heeft soo vele daghen ghevast.

Den selven,

In Quaestionibus super Genesim lib. 1. Cap. 169.

Non frustra quadragesima dies jejuniorum sunt constituti, quibus Moyses, & Elias, & ipse Dominus jejunavit: Et Ecclesia praecipua observatione, jejuniorum Quadragesimam vocat.

Niet te vergheefse en zyn de vierertigh daghen van vasten ghestelt / op de welke Moyses, ende Elias, ende den Heere selve ghevast heeft: Welcken tijdt / de Kercke met eenne besondere onderhoudinghe / noemt het vierertigh-daeghsche vasten.

Den selven

Epistola 119. Capite 15.

In qua parte anni congruentius observatio Quadragesimae constitueretur, nisi confini, atque contiguous Dominica Passionis?

In wat deel des jaers soude men bequaemer stellen het onderhouden van 't vierertigh-daeghsche vasten / als in dat / 't welck aldernaest is aen het liden des Heeren?

Den H. Severus Episcopus Minoricensis,

Anno 420.

Epistola ad Ecclesiam.

Per hos octo, quibus haec gesta sunt, dies, ante initium Quadragesimae, quingentas, & quadraginta animas ad Ecclesiam constat adjectas

't is seker / dat op die acht daghen / op de welke die dinghen gheschiedt zyn / vooz het beghinsel van 't vierertigh daeghsche vasten / vijf-hondert ende vierertigh zielen aen de Gemeente zyn toe-gheboeght.

Den

Den H. Maximus Taurinensis, Anno 420.

Homiliâ 4. de Iejunio Quadragesima.

Broeders / laet ons bieren het vasten van dese vierdigh daghen / 't welck een aenghe-naeme offerhande aen onsen Godt is; naer-volghende het exempel vanden strydt ende victorise des Heeren / ende ons booz-wach-tende bande listen des dupbelg.

Fratres, Domini certaminis, victoriz- que exemplum se- quentes, & diabolicas præcaves infidias, horum 40. dierum acceptabile Deo nostro jejunium celebremus.

Den H. Petrus Chrysologus, Anno 440.

Sermone II.

Dat wy vierdigh daghen vasten / en is ghenen menschelijcken bondt / maer Goddelijcke authozitept.

Quod Quadragesimam jejunamus, non humana inventio, sed auctoritas divina est

Den H. Leo, Anno 440.

Sermone II. de Quadragesimâ.

Als nu aen-komt het hoogh-tijdt van Paesschen / hebben wy booz de hant het aldermeeste / ende alderheylighste Vasten / 't welck aen alle gheloobighe / sonder upt-neminghe / verkondicht syns onderhoudinghe.

Appropinquante festivitatie Paschali, adest maximum, sacratissimumque jejunium, quod observantiam sui, universis fidelibus, sine exceptione denuntiat.

B E S L U Y T.

Ick en hebbe op dit stuck niet meer te segghen / als dat hy moet noodtsaeckelijck blindt wesen / die in het blickerende licht / ende vollen dagh van soo menighe treffelijcke gherupghen vande eerste 400. jaeren / niet en siet / dat het inde recht-sinnige Kercke / van alle tijden / eene ghewoonte is gheweest / saerlijck / ende dat booz het hoogh-tijdt van Paesschen / vierdigh daghen te vasten. De wijle van / dat de Roomsche Kercke /

ke / in dese loffelijcke ghewoonte volherdt / ende dat sy mede in 't oude Testament het exempel heeft van Moyses, ende Elias, ende in 't nieuwt Testament het exempel van Christus selbe; soo en kan ick niet bedencken / hoe Partije dese ghewoonte in ons kan schelden / ende berispen als superstitie / 't en sy dat sy saemen wilt staende houden / dat oock de heele recht sinnige Kercke is superstiteus gheweest.

HET II. CAPITTEL.

Van andere ghestelde Vasten-daghen.

§. I.

Ewijzen uyt Schrifture, datmen behalven de viertigh daghen, noch andere ghestelde magh onderhouden in 't vasten.

Leuitici Capite 16. versu 29.

Dit sal voor u eene eeuwighe in settinghe zijn: Ghy sult inde sevenste maent, op den thienden dagh der maendt uwe Zielen-verootmoedighen.

De bemerkinghe vanden Dordrechtschen Bijbel, hier oer / is dese Num. 43. Ghy sult u vernederen voor den Heere, met bekentenisse van uwe sonden, met vasten, met bidden &c.

Daer hebt ghy den thienden vande sevende maendt / eenen sekeren gestelden dagh om te vasten.

Hier teghen en doet niet / dat desen dagh / als wesende een deel vanden wettelijken dienst / met de doodt Christi af-ghebroken is; 't is ons ghenoech dat wy het exempel Godts hebben / om hem hier in naer te volghen / in het stellen van sekere daghen in 't jaer / om te vasten: Want de wijle het vasten niet alleenlyck niet af-ghebroken en is

is ghetweest in het nieuwe Testament / maer ter contrarien gheleert / ende ghepleeght vande Apostelen / ende bevesticht van Christo, als hy seyde: *Math. 9. v. 15.* Als den Bruydegom van haer sal genomen zijn, dan sullen sy vasten: soo en sie ick gheene reden / waerom dat de Kercke / naer het exempel Godts / niet en soude moghen eensighe sekere daghen stellen in 't jaer / om te vasten.

Zacharia Capite 8. versu 19.

Alsoo seyt den Heere der heyrshaeren, het vasten der vierde, ende het vasten der vijfde, ende het vasten der sevenste, ende het vasten der thiende maent, sal den Huyse Iuda tot vreughde, ende tot blijtschap, ende tot vrolycke hoogh-tijden wesen. *Stet dock Zacharia Capite 7. versu 5.*

Wat wilt ghy klaerder? ghy moet my bekennen dat de Joden / noch oprechte geloobighe wesende / sekere ende ghestelde vasten-daghen hadden in 't jaer. Dat dese daghen af-ghebroken zijn inde nieuwe Wet / ende van gheender werden / bekennen wy seer geerne, maer thoont my eens / waer dat het inde nieuwe Wet verboden is / andere ghestelde Vasten-daghen te hebben / tot een ander eynde ingestelt als de Joden vooz hadden: de Joden vasteden inde vyfde maendt / soo Partye seght *Num. 11.* ter ghedachtenisse vande destructie des Tempels: Waerom en moghen de Christenen niet jaerlijck vasten / op dien dagh / als den Saltgh-maeker des werelts ghestorven is / ter ghedachtenisse vande destructie des lebenden Tempels / vanden welcken gheseyt wordt *Ioan. 2. 19.* ontbindt desen Tempel? De Joden vasteden inde sevenste maendt ter ghedachtenisse van Godolias, den Oversten der Joden / die inde maendt verraderlyck vermoort was: Waerom en moghen de Christenen niet vasten ontrent die daghen / dat haer ontnomen ende om-ghebracht zijn ghetweest haere gheestelijke leydtsmannen / als den H. Petrus, Paulus, ende andere Apostelen / ende Martelaeren? Wat meerder ongherijmthepdt is hier
vooz

voorz de Christenen / alser is gheweetst vooz de Joden - Waer staet het gheschreven / dat de Christenen / soo wel haere droefhepdt niet en moghen saerlijckx berhoonen met vasten / ober de doot Christi, ende sijne Discipelen / als de Joden deden ober de doot van haere Leptf-mannen / ofte ober eentighe andere afflictien : De Joden moesten haer saerlijckx / op den tjienden dagh vande sevendende maendt / verootmoedighen met vasten / tot eene berepdinghe der offerhanden / ende versoendagh : Waer is het aen de Christenen verboden sulckx te doen / tot berepdinghe van eentighen Christelijcken Hoogh-tijdt / oft van Kerstdagh, oft Paeschen, ofe Sinxen, ofte andere : wijst my de Schrifruet-plaetsen aen / daer dit uytdruckelijck aen ons wordt verboden.

Ghy sult my misfchien vooz-stellen de plaetse vanden H. Apostel Paulus Galat. Cap. 4. v. 10. daer hy de Galaten berispt / om dat sy onder-hielden dagen, ende maenden, ende tijden, ende jaeren.

Ad quod qui simplici-ter respondebit, dicet: Nō eodē Iudaicā obseruationis dies esse, quos nostros: Nos enim non Azymorum Pascha celebramus, sed Resurrectionis, & Crucis: Nec septem, juxta morem Israel, numeramus hebdomadas in Pentecoste, sed Spiritus sancti veneramus adventum &c.

Ick antwoorde / voor eerst met den H. Hieronymus in Cap. 4. Epist. ad Galatas: a Dat onse dagen de selve niet en zijn / met die vande Joodtsche onderhoudinghe ; want wy en vieren den Paeschen niet van ongeheefde brooden / maer vande Derrijse-nisse / ende van het Cruys : Noeh wy en tellen gheene seuen weken inden Sinxen / naer de maniere van Israël, maer wy eeren de komste vanden H. Gheest &c. Alsoo seggh' ick mede van onse gestelde vasten-daghen / dat sy de selve niet en zijn / met die vande Joodtsche onderhoudinghe ; want wy en vasten niet inde vijfde maendt ter ghedachtenisse vande destructie des Tempels, maer wy vasten / hy exempel / op den Vrijdagh vooz Paeschen / ter ghedachtenisse vande doot des Heeren. Wy en vasten niet inde sevenste maent / ter ghedachtenisse vande moortde Godolix ; maer wy vasten den dagh vooz de Fceste vande HH. Petrus, ende Paulus, ende andere / ter ghedachtenisse van haere Martellie / ofte af-scheyden.

Ick

Ick antwoorde dan ten tweeden, dat de booz-
 noemde berispinghe Pauli tot de Galaten, de welcke
 sekere daghen, ende maenden, ende tijden, ende jaeren
 onderhielden, niet een zier teghen ons en doet; dit
 berhoone ick upt de eyghen woorden van Paryc:
 want den Dordrechtschen Bybel bekennt Num. 43. dat
 Paulus hter de Galaten berispt/ om dat sy onderhiel-
 den eenighe loodtsche Feest-daghen, ende dat/ soo hy
 seght Num. 44. naer de wijze der Joden: Maer wy en
 onderhouden noch Joodtsche Feest-dagen / noch
 vasten-daghen/beel min doen wy dat/ naer de wijze
 der Joden, naemelyck die af-ghebroken soude we-
 sen: Ergo dese Schryfuer-plaetse van Paulus, soo
 sy van Paryc selve wordt upt-ghelept/ en doet niet
 ter saecke / ende en kan ons in 't minste niet te-
 ghen-strijden.

B E S L U Y T.

T Is seker/ dat by de Joden / eenighe sekere ge-
 stelde daghen waeren in 't jaer/ op de welcke
 sy jaerlyckx vasteden / ende dat die ghewoonte
 niet te misprysen en mag: Ende al-hoe-wel wy
 gheerne bekennen / dat die booznoemde Joodt-
 sche ghestelde vasten-daghen / inde nieuwe Wet
 van gheender weerden en zyn; soo is 't nochtang
 dat Paryc niet machtigh en is / upt Schryfure te
 bewysen/ dat de Christenen gheene andere sekere
 vasten-daghen / tot een andere eynde/ en moghen
 instellen: Ergo soo langh als sy dit niet en kan
 doen/ soo houden wy staen/ dat dierghelycke ghe-
 woonte niet te misprysen en is/ maer loffelyck/
 ghelyck sy is gheweest by de Joden. Dit is oock
 het gheboelen gheweest vande oude rechtsinnighe
 Kercke Christi, niet de welcke de heden-daeghsche
 Roomsche Kercke noch ober-een-komt / ghelyck
 als blycken sal upt den volghenden Paragrapgh.

§. II.

Bewijzen uyt de HH. Out-vaders vande eerste 400. jaeren, datmen't haren tijde sekere ghestelde vasten-daghen hadde, buyten het vasten van 40. daghen.

Den H. Clemens Romanus, Anno 80.

Constitut. Apostolicar. libro 5. Capite 14.

Quartâ feriâ, & sextâ iussit nobis jejunare, illâ quidem propter proditiônem, hac vero propter passionem.

Hij heeft ons gheboden te vasten op den Woensdagh/ende den Vrijdagh; op den Woensdagh ter oorzaecke dat hy verraden is gheweest/ op den Vrijdagh/om dat hy geleden heeft.

Den H. Ignatius, Anno 100.

Epistolâ ad Philippenses.

Post Passionis Dominicæ hebdomadam jejunare quartis, & sextis feriis negligatis.

Maer de wreke vande Passie des Heeren/en veronachtsaemt niet te vasten op de Woensdaghen ende Vrijdaghen.

Den H. Clemens Alexandrinus, Anno 200.

Libro 7. Stromatum, Capite 7.

Novit fidelis, jejuniij quoq; ænigmata horum dierum, quarti inquam, & sexti,

De gheloobighe weten de verholentheden wel van die vasten daghen / te weten / vanden Woensdagh/ ende Vrijdagh.

Den H. Calixtus, Anno 218.

Epistolâ ad Benedictum Episcopum, Capite 1.

Iejunium quod ter in anno apud nos celebrare, didicisti, convenientius nunc per quatuor tempora fieri decernimus: ut

Ghy hebt verstaen dat wy drymael in't jaer plegghen te vasten; nu stellen wy / dat dit bequaemer gheschieden sal op vier tijden / op dat / ghelijck het jaer vier tijden heeft/

heeft / wy oock op de vier tijden des jaers
solemnelyck vasten.

Den H. Urbanus, Anno 224.

Apud Gratianum Distinctione 76.

Wy ordonneren dat het vasten vande vier
tijden op dese orden/nae de oude ghewoonte/
sal ghehouden worden: het eerste in't begin-
sel van't vierthgh-daeghsche vasten/het twee-
de inde weke van Pinxteren / het derde in
September/ het vierde in December.

Origenes Anno 226.

Homiliã 10. in Leviticum.

Wy hebbe den vierde/en sesden dagh vande
weke/ op de welcke wy solemnelyck vasten.

Petrus Alexandrinus Anno 300.

Canone ultimo.

Niemant en sal ons berispen/om dat wy
onderhouden den Woensdagh / ende Vrij-
dagh/ op welcke daghen/ons/ naer de ober-
leveringhe / is gheboden te Vasten. Op den
Woensdagh/ ter oorsake vanden raet/ die de
Joden gheslaghen hebben ober het berraedt
des Heeren; ende den Vrijdagh / om dat hy
hoor ons heeft gheleden.

Den H. Epiphanius Anno 370.

In Compendio verae Doctrinae.

Dit vasten wort het heel jaer deur/inde H.
Catholijcke Kercke onderhouden/te weten/
op den Woensdagh/ ende Vrijdagh.

Phi-

ficut annus per qua-
tuor voluit tempora,
sic & nos quaternum
solemne agamus je-
junium per anni qua-
tuor tempora.

Statuimus, ut jeju-
nia quatuor temporu
hoc ordine celebren-
tur. Primum in tio
Quadragesime, secun-
dum in Hebdomada
Pentecostes, tertium
vero in Septembri,
quartum in Decembri
more solito fiat.

Habemus quartam,
& sextam septimanæ
dies quibus solemniter
jejunamus.

Non reprehendet
nos quispiam quartam
& sextam feriam ob-
servantes, in quibus
nobis jejunare, secun-
dum traditionem præ-
ceptam. Quartam, qui-
dem propter initium
à ludæis consilium de
proditione Domini,
sextam autem, quod
ipse pro nobis, passus
sit.

Per totum annum
jejunium hoc erua-
tur in sancta tot Ec-
clesia, quartam inquam,
& pro Sabbatho.

Philastrius, Anno 380.

Libro de Hæresibus, Hæresi 97.

Per annum quatuor, in Ecclesiâ, jejunia celebrantur: in Natali primum, deinde in Pascha, tertium in Epiphaniâ, quartum in Pentecoste.

Dier vasten-daghen houdt de Kercke in't jaer: Den eersten in de Kers-daghen / den tweeden in de Paesch-daghen / den derden inde Openbaringhe des Heeren / den vierden inde Suxen-daghen.

Den H. Augustinus, Anno 420.

Epistolâ 86. ad Casulanum Presbyterum.

Quod me consulis, utrum liceat Sabbatho jejunare; respondeo, si nullo modo liceret, profecto, quadraginta dies continuos, nec Moyses, nec ipse Dominus jejunasset.

Ghy vraeght mi / oft het gheozloft is op den Saterdagh te vasten? Ick antwoorde: Indien het gheenings gheozloft en waere / noch Moyses, noch Elias, noch den Heere selve en souden vierdigh daghen achter-volghens ghevast hebben.

B E S L U Y T.

Met wie sal ick't hier houden? ofte met de Leeraers van onse Weder-partye, de welke alle gheselde vasten-daghen verwerpen / ende houden booz superstitie; ofte met de Leeraers van de oude recht sinnighe Kercke / de welke dierghelijcke daghen (soo als blijkt uit de voozgaende gherupgenisse) booz goet houden / ende selve gebuyekt hebben? Seght gy mi / dat die oude Leeraers zijn menschen gheweest aen dwaelingen onderwozpen; ick vrage oft de Leeraers van Partye mede geen menschen en zijn / die connen dwaelen? Waerom sal ick dan harr meere moeten gelooben / als de Leeraers van die Kercke / de welke Partye selve bekent recht sinnigh gheweest te zijn? Waerom? om dat de Leeraers

raers van Partye haer roemen / dat sy Schrifture
 hoor haer hebben? Wel hoe? zijn dan de Leeraers
 vande oude recht-sinnighe Kercke / soo onerbaren
 geweest in Schrifture / dat sy niet en sage / dat dier-
 ghelijcke ghestelde vasten-daghen streden teghen
 Schrifture? ofte zijn sy soo goddeloos gheweest /
 dat sy eene ghewoonte hebben op-ghenomen / en
 gepresen / de welke sy wel wisten te stryden tegen
 Schrifture? Wat redelyck / ende verstandigh
 mensch sal my sulckx sonder vermetentheit / der-
 ven toestaen? de wetenschap die de Oudt-Daders
 hebben gehad vande Schrifture / blyckt genoegh
 uyt haere schriften: den schrick die sy hebben ghe-
 hadt vande superstitie / blyckt genoegh uyt hare
 hepligheyt. Wat willen wy dan loopen tot de poe-
 len / als wy connen comen tot de fonteynen?

HET III. CAPITTEL.

Van het ghebieden der Vasten-daghen.

§. I.

Bewijzen uyt Schrifture datmen sekere Vasten-
 daghen magh ghebieden.

1. Samuel ofte I. Regum Capite 14. Versu 24.

SAul hadde het volck besworen, segghende: Vervloecht
 zy den man, die spijs eet, tot aen den avont, op dat
 ick my aen mijne vyanden wreke: Daerom en proefde dat
 gantsche volck gheene spijs.

2. Paralipom. Capite 20. versu 3.

Josaphar nu vreesde, ende stelde sijn aensichte om den
 Heere te soecken: Ende hy riep een vasten uyt in gantsch
 Juda.

1. *Esdra Capite 8. Versu 21.*

Doe riep ick aldaer een vastē uyt aen de riviere Ahava, op dat wy ons verpotmoedigē voor 't aengesichte onses Godts.

Esther Capite 4. Versu 16.

Gaet vergadert alle de Joden, die te Susan ghevonden worden, ende vastet voor my, ende eet, noch en drinckt niet in dry daghen, 's nachts, noch des daeghs, ick, ende mijne jonghe dochters sullen oock alsoo vasten.

Jeremia Capite 35. Versu 6. 8.

Jonadab de Sone van Rechab, onse Vader, heeft ons geboden, segghende: Ghy lieden en sult gheenē wijn drincken, ghy, noch uwe Kinderen, tot in eeuwigheydt.

Soo hebben wy der stemme Jonadabs, des Spons Rechabs, onses Vaders, ghehoorsaemt, in alles dat hy ons gheboden heeft: Soo dat wy gheenē wijn en drincken alle onse daghen, wy, onse vrouwen, onse sonen, ende onse dochteren.

Actorum Capite 16. versu 4.

Alsoo Paulus, ende Timotheus de steden door-reysden, gaven sy haer de ordonnantie over, die vande Apostelen ende de Ouderlinghen te Jerusalem, goet ghevonden waren om die te onderhouden.

B E S L U Y T.

Saul, ende Josaphat, twee wereltsehe Coninghen/ Esdras eenen Schryft-gheleerden/ Esther eene Coninghtine / Jonadab eenen Vader des Hupsghesins hebben aen hare ghemeynten gheboden te vasten/ ofte te onthouden van sekere spysen/ 't welck oock eene soorte is van vasten/ ende dat uyt kracht vande politiqne auctoriteyt alleen/ die sy hadden over hare Ghemeynten/ dat blijkt uyt de voozgaende Schryftruer-plaetsen. Dat my nu Partyc eens segghe/

ghe / wie datter meerdere macht heeft in't
gheestelijck / de Politijcke Heeren / ofte de
kerckelijcke Obersten? Sonder twijffel die /
aen de welcke Christus selbe gheseydt heeft
Matth. c. 16. v. 19. Al wat ghy sult ghebonden heb-
ben hier op der aerden, sal ghebonden zijn inden
Hemel. Ergo dan / indien de Politijcke Ober-
sten / sonder daer ober berisyt te zijn / hebben
moghen het vasten gebieden / al-hoe-wel om
besondere oorzaken / ende occasien / veel meer
is het gheozlooft aen de kerckelijcke Ober-
sten / niet sonder ghewichtighe oorzaken / ha-
re Ghemeynten te binden aen sekere gestelde
daghen / mer ghebodt van op die te vasten /
ofte haer te onthouden van ghewoonlijcke
spijse. Dit sal noch bzyeder blycken uyt het
vervolgh van dese materie.

§. II.

Bewysen uyt de H⁴. Oudt-vaders vande
eerste 400. Jaeren, dat de Oude rechtlin-
nighe Kercke sekere gheboden vasten-
daghen heeft ghehadt.

Den H. Basilius Anno 370.

Homiliâ 2. de laudibus jejuniij.

Het vasten is op alle tijden wel profijtig
aen de ghene die / het vrywilligelijck
aenbeerden / maer veel meer op desen tijdt /
op den welcken het vasten de heele wereldd
deur woirdt verkondicht. Daer en is niet
een eylandt / noch vast landt / noch eenighe
natte / noch uytersten hoek bande wereldd /
daer het ghebodt van't vasten niet ghehoort
en is. Jae de legheers / de reysende lieden / de
schijppers / de kooplieden allegader saemen

Jejunium per omne
quidem tempus utile
est ijs, qui illud spote
suscipiunt; sed multo
magis hoc tempore
quo per universum
terraru orbem denun-
tiatur jejuniij præco-
nium. Nec ulla est in-
sula, nec ulla terra cō-
tinens, non civitas,
non gens ulla, non
extremus mundi an-

pulus, ubi non sit auditum iunij edictū. Quin & exercitus, & viatores, & nautæ, & negotiatores, omnes pariter audiunt præceptum, & summo gaudio excipiunt.

hoozen het ghebodt / ende ontfanghen dat met d'aldermeeste blijdschap.

Merckt hier het onderscheyt, het welck *Basilius* maect tusschen het *vrywilligh* ende *gheboden* vasten: Het eerst, seyt hy *profijtigh* te wesen; het tweede, veel *profijtigher*.

Den H. Ambrosius Anno 374.

Sermone 36. de Quadragesimâ.

Ante dies, devotionem sanctę quadragesimę prædicantes, sacrarum literarum exempla protulimus, quibus approbaremus quadragenarium numerum, non esse ab hominibus constitutum, sed divinitus cõsecratum, nec terrenâ cogitatione inventū, sed cælesti majestate præceptum.

Dooz somm'ighe daghen / als wy verkondighden de devotte van't *H* viertrigh-daghesche vasten / wy hebben doozt gebracht de exempel en vanden *H* Schryfure / op dat wy souden bethoonen daer mede / dat het ghetal van 40. niet vanden menschen ghestelt / maer van Godts wege gheheplicht is; niet dooz aerdsche gepepsen gevandē / maer dooz de hemelsche *Majesteit* / ofte *authoriteit* / gheboden.

Den selven.

Ibidem.

Hæc non tam Sacerdotū præcepta, quàm Dei sunt. Atque ideo qui spernit, nõ Sacerdotem spernit, sed Christum, qui in suo loquitur Sacerdote.

Het vasten van viertrigh-daghen / en is soo seer niet het ghebodt vanden *Priesters* / als van *Godt*; ende daerom die dit versmaet / en versmaedt den *Priester* niet / maer *Christum*, die dooz sijnen *Priester* spreekt.

Den H. Epiphanius, Anno 380.

Hæresi 75. contra Aërianos.

A quo non assensum est, in omnibus terrarum orbis regionibus, quod quartâ & pro Sabbatho jejuniū est, in Ecclesiâ decretum? Si vero etiam oportet constitutione Aposto-

Van 'ste en is het niet toe-ghestemt / dat in alle landen des wereltds / het vasten op den *Woensdagh* / ende *Dyndagh* / inde kerckelic gheboden is? Doch indien wy oock willen doozt-brenghen de *ordonnantte* vanden *Apostelen* / het is claer / dat sy gheboden hebben te vasten op alle *Woensdaghen* ende *Dy-*

Vrijdaghen / uytghenomen den Winterten / ende / dat sy / vande seg daghen van Paeschen / ghebieden / niet anders te nutten als broodt / sout / ende water.

Merckt hier dat *Epiphanius* schrijft tegen de Keters Aëriaenen, de welcke seyden, dat het een ieder vry stont te vasten, sonder ghebodt, ghelijck hier naer volght uyt *Augustinus*.

Den H. Augustinus, Anno 420.

Hæresi 53.

De Aërianen, komen van eenen sekere Aërius, de welcke gheballen zijde inde Ketterij van Arius, heeft / soo men seydt / noch sommighe eyghen leeringhen daer by gheboeght / segghende : Datmen niet en moet bidden / ofte offerhande doen voer d'overledene / ende datmen niet en moet onderhouden de solemnele ghestelde vasten-daghen ; maer datmen moet vasten / als een ieder begheert / op dat hy niet en soude schijnen te wesen onder de Wet.

Merckt dat *Augustinus Aërium* hier onder de Keters stelt, niet alleen, om dat hy volghde de Ketersche leeringhen van *Arius*, maer oock om dat hy, op sijn eyghen autoriteyt daer-en-boven leerde, datmen de ghestelde vasten daghen niet en moest onderhouden, maer dat het een ieder vry stont te vasten, als 't hem beliefte, sonder ghebodt.

Den selven.

Epistolâ 88. ad Casulanum.

De ghewoonte van het volck Godts / ofte de tustellinghen der voer-ouderen / moeten ghehouden worden voer eene Wet / ofte Ghebodt.

Merckt, dat *Augustinus* hier spreekt van sekere vasten-daghen te houden.

lorum proferre, quomodo illic decreverunt, quartâ & pro Sabbatho jejunium per omnia, exceptâ Pentecoste & de sex diebus Paschatis, præcipiunt nihil omnino accipere quam panem, & saleem, & aquam, manifestum est.

Aëriani ab Aërio quodam sunt, qui in Arianorum Hæresim lapsus, propria quoque dogmata fertur addidisse nonnulla, dicens: Orare, vel offerre pro mortuis oblationem non oportere, nec statuta solemniter celebranda esse jejunia, sed cum quisque voluerit, jejunandum, ne videatur esse sub lege.

Mos populi Dei, vel institutâ majorum pro lege tenenda sunt.

Den selven

In Psalmum 110.

Præcipitur nobis & ex Lege, & ex Prophetis, & ex ipso Evangelio, quod testimoniū habet à Lege, & Prophetis,

Het viertrigh-daeghsche vasten wordt ons gheboden / ende uyt de Wet / ende uyt de Propheten / ende uyt het Euangelie / het welck ghetuyghenisse heeft vande Wet / ende Propheten.

HET IV. CAPITTEL.

Van de verbintnisse in het Vasten.

§. I.

bewys uyt Schrifture dat het ghebodt van Vasten op sonde verbindt.

1. Regum, ofte 1. Samuelis, Cap. 14.

V. 24. **S**aul hadde het volck besworen, segghende: Vervloecht zy de man, die spijsē eet tot aen den avont, op dat ick my aen mijne vyanden wreke: Daerom en proefde dat gantsche volck geene spijsē.

V. 27. Maer Jonatas en hadde het niet ghehoort, doe sijn Vader het volck besworen hadde, ende hy reyckte het eynde des stafs uyt, die in sijne hant was, ende hy dopte den sel en in eene honigh rate.

V. 37. Doe vraeghde Saul Godt: Sal ick aftrecken naer de Philistijnen? sult ghyse inde handt Israels overgheven? Doch hy en antwoorde hem niet te dien daeghe.

V. 38. Doe seyde Saul: Komt herwaerts uyt alle hoecken des volckx: ende verneemt, ende siet, door wie heden dese sonde gheschiet is.

V. 41. Saul nu sprack tot den Heere den Godt van Israel: Gheeft vonnisse: ende Jonathas is bevonden gheweest.

V. 42.

V. 42. Doe seyde Saul: Werpt het lot tusschen my ende tusschen mijnen Sone Jonathan: Ende 't lot is ghevallen op Jonathas,

BEMERCKINGHE.

Bemerekt hier de fouten banden Dordrechtschen Bybel:

Voor eerst v. 38. daer hy stelt: Siet waer in dese sonde gheschiet is. Den Hebreuschen text heeft/ door wie dese sonde gheschiet is. Den Griecyschen text heeft/in wie. Den Chaldeeuschen text heeft: Siet in wie dese schult is.

Ten tweeden v. 41. stelt den Dordrechtschen Bybel: Thoont den ontschuldighen. Ick en kan dese woorden in gheenen text achter haelen; want den Hebreuschen text heeft: Gheeft vonnisse. Den Griecyschen seyt: Gheeft blijk-teeckenen. Den Chaldeeuschen text seyd: Doet hem comen inder waerheydt. Den Latijnschen text seyt: Gheeft teeckenen. Soo dat ick anders niet en kan dencken / als dat Partye den text op haere eyghen authoziteyt hier verandert heeft.

Ten derden: Merckt de verklaringhen banden Dordrechtschen Bybel, op dese vooznoemde Schryf-tuer-plaetsen.

Voor eerst Num. 40. schijnt Partye, met dese woorden: Saul ghebruyckt quade middelen; te kennen te gheben / dat hy qualijck ghedaen heeft met desen vasten-dagh in te stellen.

Contrarie leert den H. Ambrosius *Serm.* 36. alias 25. met dese woorden: *a* Saul is eenen goeden Koningh gheweest / die sijne vanden meer verwon met Godtzuchtigheyt / als met wapenen; die meer vocht door Godtz diensticheyt / als door schichten / ende pijlen.

Van ghelijcken leert oock den H. Hieronymus *lib.* 2. *contra Iovinian. post med.* *b* Saul, ghelijck daer gheschre-ven staet / in 's eerste boeck der Koninghen / seyde: Vermaledijt zy den man / die broodt eet tot aen den

trabo lup
plu monny
mteqy bo
pant
nobis m
mouist er
most for
stenteb en

a Bonus pla-
nè Rex, qui
hostes suos
nō tam armis
quam devo-
tione vince-
bat: & plus
dimicabat
religione,
quam telis.

b Saul, sicut
in Regnorū
libro 1. scribi-
tur, Maledi-
ctus, inquit,

qui edere
panem usq;
ad vesperam
&c. Tantiq;
fuit auctori-
tas stationis
semel Domi-
no destinata,
&c.

den about toe &c. Ende soo groot is gheweest de
authoziteyt van dit vasten / 't welck aen den Heere
toegheschickt was &c.

Ten tweeden sepd Partye *Num. 72.* Den Heere was
gram, niet op Jonatham, maer op Saul, om dat hy sulck
eenen dwasen, ende onvoorsichtighen eedt ghedaen, ende
het volck af ghenomen hadde.

Doch contrarie blijkt upt den text; want in-
dien Godt niet vergramt en is gheweest op Iona-
than, hoe heeft hy dan het lot op hem laeten vallen?
Partye antwoydt *Num. 78.* Godt thoont hier dien, die
inder daet onschuldigh was, naer luyt van Sauls woorden.
Maer ick hebbe nu datelijck bewesen / dat Saul dese
se woorden niet ghesepdt en heeft: Thoont den on-
schuldighen; maer dat den text hier van Partye ver-
balscht is / aenghesien dese woorden / noch inden
Hebreeuschen / noch inden Griecyschen / noch in-
den Chaldeeuschen / noch inden Latijnschen
text te vinden en zijn.

Verklaringhe.

De sauten van vanden Dordrechtischen Bijbel nu
ontdekt wesende / ende sijne verklaringhen upt
verscheyden texten / ende Out-vaders wederlept
zijnde / laet ons sien het heel echtigh begryp / ende
recht verstandt vande Schryftuer-plaetsen boven
van my ghesteert.

Ten eersten: **T** is seker / dat Saul eenen vasten-
dagh inghestelt heeft; ende dat hy hier in wel ge-
daen heeft / seght den H. Ambrosius. Dat dit vasten
aen den Heere toegheschickt is geweest / leert den
H. Hieronymus. Dat het authoziteyt hadde van
Godt / leert den ouden Tertullianus. Dat het van
Godt is aenbeert gheweest / ofte aengesien / leert
de Schryfture selve / als sy seght *v. 31.* Sy sloeghen te
dien daghe de Philistijnen van Michmas tot Ajalon; het
welck niet wel gheschieden en kost sonder beson-
dere ghehenghenisse / ende schickinghe Gods /
aenghesien / dat menschen die eenen heelen dagh
hebben

hebben ghebast/ ende daer by ghemarcheert/ ende ober-sulckx dooz het vasten/ en reysen hare crachten verlozen/ meer bequaem zyn om ghewonnen te worden/ als om te winnen. Somma desen vastendagh/ is van al het volck/ sonder teghen-spreken/ aenghenomen gheweest/ ende diegvolghende ghebonden booz goedt/ oock vande Priesters/ de welke/ sonder twyffel/ Saul hier ober souden vermaent hebben/ waer 't saken dat sy dit hadden ghehouden booz quaet/ ofte ongerijnt.

Doch ick gheloobe wel/ dat Saul missechten dit vasten wat te hoogh op-ghenomen heeft/ ende alsoo te bukten ghegaen is de paelen vande boozsichrigheyt/ ende discretie; maer daerom en laet het ghebodt in sijn selven niet goet te zyn/ om de reden terstont van my by-gebracht

Ten tweeden: 't is seker dat Jonathas dit ghebodt ober-treden heeft/ als by met het uiterste van sijnen staf/ een deel vanden honigh-rate ghe-eten heeft

Ten derden: 't is seker dat Godt is bergramt gheweest: want by en antwoorde niet/ op't ghesne Saul vzaeghde.

Ten vierden: Soo Godt niet bergramt en wort/ ten sy om eenigh misdaet/ schuldt/ ofte sonde/ soo is het oock seker/ dat hier eenigh misdaet/ schult/ ofte sonde is tusschen beyde ghekomen.

Ten vijften: 't is seker dat Saul gheseydt heeft: Laet ons sien/ door wie dese sonde gheschiedt is, ofte in wie dese schuldt is, te weten in my/ ofte in Jonathas: Daer op/ soo heeft by het lot doen werpen tusschen hem/ ende Jonathas, segghende: Niet (soo als den Dordrechtschen Bybel heeft) Thoont den ontschuldighen: (want/ ghelijck ick bethoont hebbe/ dese woorden en zyn in gheene texen te vinden) maer segghende: Heere gheeft vonnisse, ofte/ gheeft blyck teeckenen, ofte/ geeft teeckenen, te weten/ vande ghene die plichtigh is/ ofte door wie dese sonde ghedaen is, ofte in wie dese schuldt is: want soo hebben de boven-ghemelde texen: Maer dooz de schickin-
ghe

ghe Godts (in wiens handen de loten zijn) is het lot gheballen op Jonathas: Ergo Godt selve heeft vonnisse ghestreken, heeft teecken ghegheven, dat Jonathas plichtich was / dat hy ghesondicht hadde / dat in hem de schult was / om de welcke Godt bergramt was.

Siet diergelijck verhael *Iosue Capite 7.* Josue hadde van Godts weghe verboden / van set mede te draghen upt de stadt Jericho als huyp; niet teghenstaende dit verbodt / heeft Achan eenighe goederen mede ghenomen / waer over Godt is bergramt gheweest: doch soo de dieberije onbekent was / soo heestmen het lot gheworpen / om t'achterhaelen in wie dese schult was; ende het lot is gheballen op den echtighen over-treder / te weten / op Achan.

Merckt hier wel / dat Partye selve bekent inden Dordrechtchen Bybel *Num. 24.* dat dit lot door den Heere gheregeert wierdt, om den misdaedighen kenbaer te maken.

Merckt daer-en-hoben / dat den boozsejden Bybel t'sacinen ons hier aentwijst het eerste boeck Samuclis, 14. *Cap. 14. vers.* alwaer ghehandelt wordt van het lot / 't welck gheworpen wierdt over Jonathan. Wat heeft dese aentwijfinghe te bedieden / als / ghelijck het lot / 't welck over Achan gheworpen wiert / ende door de regeeringhe des Heeren, op hem gheballen is / een teecken was / dat hy den misdaedighen was; alsoo oock / het lot / 't welck over Jonathan is gheworpen gheweest / is mede door de regeeringhe des Heeren, op hem gheballen / ende is een teecken gheweest dat hy ghesondicht hadde / ende oorsake was vande gramschap des Heeren.

En dat de loten door Godt bestiert worden / staet hy Salomon *Proverb. 16. v. 33.* Het lot wort inden schoot gheworpen, maer het gheheel beleyt daer van, is vanden Heere.

Item: *Iona Capite 1. versu 7.* Komt, ende laet ons loten werpen, om wiens wille ons dit quaet over-comt: alsoo

soo wierpen sy loten, ende het lot viel op Jonas: te weten / door Godts regeeringhe, soo den Dordrechtſchen Bybel bekent / *Num. 27.*

Judien my Partye seght / dat Jonathas gheen schuldt en kost hebben / om dat hy het ghebodt zijns Vaders niet en hadde ghehoort.

Ik antwoorde met Guilielmus Perkinſius in *caſibus conſcientia Cap. 2. ſect. 3.* dat ſemandt oock ſchuldt heeft in't ghene hy niet en weet / alſ hy het heeft connen weten: Maer Jonathas koſt het ghebodt ſijns Vaders wel weten: (want hy ſagh hoor ſijne ooghen dat niemant van het heel leggher en at / ende overſulck was natuerlyck de reden van ſoo eene onghewoonelycke ſake te vraghen / Ergo / volghens de leeringhe van Partye ſelbe / ſoo moet Jonathas ſchuldt ghehadt hebben / alhoewel hy zijns Vaders ghebodt niet en hadde ghehoort.

Nu dat Jonathas ſchuldt heeft ghehadt in't over-treden van dit ghebodt / leert oock

Ten eerſten Joſephus *libr. 6. Antiq. Capite 7. a* Het volck / ſept hy / doet beloften / ofte bidt Godt hoor den Jonghman / op dat sy hem vry maken van ſonde.

Ten tweeden, den H. Ambroſius *Serm. 36. aliàs 25.*
b Als Saul, ſept hy / de onthoudinghe van eenē dagh aen alle ſijn volck hadde verkondight / ende Jonathas ſijne ſone / niet wetende van het ghebodt / een honigh-rate met het opperſte van ſijnen ſtaf hadde gheproeft / daer is ſulcke verholghentheyt op-ghezeſen / dat de victoſte wiert upt-gheſtelt / ende de Goddelijckheyt ghequetſt.

Item: *c* Dooz de ſchuldt van eenen / worden sy allegader ſwack / dooz de ſonde van eenen worden sy allegader krank.

Ten derden, den H. Hieronymus *libr. 2. contra Iovinianum: d* Soo groot is ghetweeft de authoriteyt

a Vota Deo pro juvene faciunt, ut ipsum immunem à peccato faciant.

b Cum Saul abſtinentiam diei ſuis omnibus indixiſſet, & Jonathas ejus filius præcepti neſcius favu mellis intinctâ ſceptri ſummitate guſtaſſet, tanta repente indignatio commota eſt, ut & differretur victoria, & divinitas læderetur.

c Unius culpa, cunctis confertur ignavia unius delicto cunctis generatur infirmitas.

d Tanti fuit aucto-

ritas stationis semel
Domino destinata, ut
Jonathas, qui causa
victoriae extiterat, de-
prehenderetur sorte,
& ignorantiae crimen
declinare non posset.

riptept van het vasten/ 't welck aen den Heere
eens toegheschickt was/ dat Jonathas die oor-
sake was gheweest vande victorie / dooz het
lot bebonden wierdt/ ende niet en kost ont-
gaen het misdæet vande ontwetenschap.

B E S L U Y T.

Ick make mijne slot-reden van het vooz-
gaende/ met korte woorzen: want de sake
wijst haer selben upt:

Jonathas heeft ghesondicht/ ende Godt ver-
gramt / om dat hy ontwetende obertreden
hadde het ghebodt vanden vasten-dagh/ het
welck van sijnen vader Saul, eenen poltijckē
Oberste/ was uptgegeven: Ergo veel meer
sondicht hy/ ende vergramt Godt / die we-
tende obertreedt de vasten-dagen gheboden
vande Kerckelijcke Oversten.

Si ignorans Jona-
thas, indictum à Patre
jejunium quia resol-
verit, morti addicitur,
qui sciens, indictum
à Christo resolvit,
quid meretur.

Dit is oock de slot-reden vanden H. Am-
brosius loco sup. citato: Indien / seyt hy / Jona-
thas, om dat hy ontwetende het vasten / van
sijnen Vader verkondicht/ ghebzoken heeft/
wozdt veroorzbeelt ter doodt; wat sal hy ver-
dienen/ die wetende breekt het vasten/ ver-
kondicht van Christo?

Seer wel gheseyt: Want indien het va-
sten / alleenlijck inghestelt van eenen pol-
tijcken Oberste/ sulck eene authoztept heeft
gghadht/ ende soo ghewichtigh is gheweest
hy Godt / dat hy dien heeft ggehouden vooz-
plichtigh / ende op hem is vergramt ghe-
weest / den welcken dat hadde ober-treden;
hoe veel te meerdere authoztept / ende ghe-
wicht sal hebben het vasten / 't welck inde
niewe Wet inghestelt wozdt vande Kercke-
lijcke Oversten/ de welke macht hebben ge-
kregghen van Christo, om alles te binden, ende
ontbinden?

Doozder nu: Daer en kan gheene schuldt
wesen/

wesen / daer gheene verbintnisse en is: Ergo de wijle daer schuldt is in het overtreden der gheboden / ofte ghestelde vasten-daghen / daer moet dan oock verbintnisse wesen om die t'onderhouden. Dit sal noch meer blijcken upt de volghende Schrifuer-plaetsen.

Actorum Capite 15.

V. 28. Het heeft den H Gheest, ende ons goedt ghedocht u-lieden gheenen meerderen last op te legghen, dan dese nootsakelijke dinghen.

V. 29. Naemelijck dat ghy u onthoudt van 't ghene de Afgoden gheoffert is, ende van bloedt, ende van het verstickte.

BEMERCKINGHE.

Hier ghebiet het heel Concilte bande Apostelen / aen de Christenen / haer te onthouden van sekere spijzen / als te weten / van bloedt, ende van al wat verstickt is.

Merckt, dat sy dese ordonnantie / ofte ghebodt / noemen eenen last, ende eene saecke die nootsakelijk is. *Was* het eenen nootsakelijken last? al dat nootsakelijk is, moet onderhouden worden: Ergo dit moest bande Christenen onderhouden worden: Maer het ghene dat nootsakelijck moet onderhouden worden / brenghet verbintnisse mede: Ergo dese ordonnantie bande Apostelen / bracht verbintnisse mede: Ergo die dese ordonnantie overtredde / dede teghen sijue verbintnisse: Ergo hy sondighde.

Merckt oock dat sy dese spijzen stellen neffens de hoererie, ende afgoderije, ende alles samen met de selve woorzen / sonder eenigh onderscheydt te maken / verbieden: Maer hoererie / ende Afgoderije ismen in conscientie verbonden te vlieden: Ergo de wijle de Apostelen hier / met de selve woorzen / de spijzen verbieden / ende Hoererie /
ende

ende Afgoderijē / soo is het een claer teecken / dat sy de Christenen in conscientie verbonden / om die spijzen te vlieden.

Partye seght / dat dit maer en was / voor eenen tijdt, tot nootsakelijcken vrede, ende stichtinghe der Ghe-meynthe, om der swack-gheloovighen Joden wille.

Deer wel / dat het soo zy; 't is ons ghenoech dat dese ordonnantie / van sekere spijzen te derben ('t welke eene soorte is van vasten / ofte onthouden) de Christenen vooz eenen tijdt verbonden heeft in conscientie / ter oorzake van sekere omstandigheden die aldoe waren / ende nu mischten gheene plaetse en grijpen; want hier upt sullen wy beslupten aldus:

Ergo 't is aen de Kerckelijcke Oversten gheozloft / na verschepden omstandigheden / ende gheleghentheyt des tijts / verschepden gheboden te maken / van onthoudinghe / vasten &c. de welke de Christenen verbinden in conscientie. Maer onse ghestelde vasten-daghen zijn nae de gheleghentheyt des tijts; by exempel / het viertrigh-daeghse vasten ter oorzaecke van den tijdt / outrent den welcken Christus gheleden heeft / ende die zijn ghestelt vande Kerckelijcke Oversten / 't zy vande Apostelen / 't zy van andere: Ergo die verbinden de Christenen in conscientie.

Misshien sal my Partye segghen / dat dit ghebodt aen de eerste Christenen ghegheben / van sekere spijzen te derben / alleen quam vande Apostelen / de welke macht hadden om sulchx te doen / welke macht soo niet en is in andere Kerckelijcke Oversten.

Maer contrarie blijktt upt dese boden ghemelde Schrifstuer plaetse.

Eerst, v. 6. De Apostelen, ende de Ouderlinghen vergaderden samen, om op dese sake te letten.

Tentweeden, v. 22. Doe heeft den Apostelen, ende den Ouderlinghen, met de gheheele ghemeynthe goedt ghedocht &c.

Ten derden, v. 23. Ende schreven door haer dit naer-volgen-

volghende: De Apostelen, ende de Ouderlinghen, ende de Broeders &c.

Ten vierden, v. 25. Soo heeft het ons, eendrachtelijk saemen zijnde, goet ghedacht &c.

Ten vijfden, *Cap. 16. v. 4.* Ende alsoo sy de steden doorreysden, gaeven sy haer de ordonnantie over die vande Apostelen, ende Ouderlinghen te Jerusaleem goet ghevonden waeren, om die t'onderhouden.

Siet ghy hier wel dat dese ordonnantie ofte ghebodt / niet alleen en quam vande Apostelen / maer doock vande Ouderlinghen, saemen vergadert, ofte saemen eendrachtelijk zijnde? Dies volghende / ghelijck dese Ouderlinghen de macht hebben ghehadt / om de Christenen te verbinden in conscientie / aengaende het derben van sekere spijzen / dat ter gheene reden en is / om dese macht te ontneemen aen andere Kerckelijcke Oversten / die ghevolgt zijn naer de tijden vande Apostelen? Maer laet ons dit nu bevestighen met de ghetuggenissen vande Out-vaders.

§. II.

Bewijzen uyt de Out-vaders, dat de Christenen verbonden zijn in conscientie de ghestelde vasten-daghen t'onderhouden.

Alhoewel ick hier gheene andere getuggenisse booz-stelde / als die ick by-gebracht hebbe / sohen *Capite 3. §. 2.* daer ick bewijse / dat de oude rechtsinnighe Kercke / sekere ghestelde vasten-daghen gheboden heeft; dit soude ghenoech wesen / om onse Partije t'obertugghen / dat de Christenen verbonden zijn die t'onderhouden; want daer ghebodt is / daer is verbintnisse om het gebodt t'onderhouden. Doch om in alles te voldoen / sal hier noch andere wepnighe ghetuggenisse der Out-vaderen booz-stellen / uyt de welke men klaerlijck sal kunnen sien / ende bondelijck
 P slupten/

flupten / dat de oude rechtfinntighe Kercke is van gheboelen geweest / dat de Christenen in consciencie verbonden zyn / de ghestelde vasten-daghen t'onderhouden. Ick sal dan die Daders citeren / de welke openlijck seggen / dat hy sondicht / soo wie de ghestelde vasten-daghen niet en onderhoudt ; waer upt volght / datter moet verbintnisse wesen van die t'onderhouden / aenghesien datter gheene sonde en kan wesen / daer gheene verbintnisse en is in consciencie. Laet ons dan hoozen.

Den H. Ambrosius, Anno 374.

Sermone 25. de Quadragesimâ.

Non leve peccatum est, fidelibus indictam à Domino Quadragesimam violare, & jejunia consecrata, ventris voracitate dissolvere.

Ten is gheene klepne sonde / het vier-tiggh-dagghiche vasten / aen de Gheloobighe banden Heere verkondicht / te schenden / ende de gheheplighe vasten-daghen te bzeken dooz gulsigheyt.

Den selven.

Sermone 34.

Quisquis Christianus jejunando non impleverit Quadragesimam prævaricationis, & contumaciae reus invenitur.

Soo wie bande Christenen de vier-tiggh daghen niet en sal volhzacht hebben met vasten / die wort ghebonden plichtigh te wesen van overredinghe / ende stryf-halfigheyt.

Den selven

Sermone 36.

Qui constitutum numerum unâ die manducando præterit, non ut unius diei violator accusatur, sed ut totius Quadragesimæ transgressor arguitur.

Die het ghestelt ghetal / etende op eenen dagh / dooz-by gaet / die en wordt niet beschuldicht als schender van eenen dagh / maer als overtreder van het heel vier-tiggh-dagghiche vasten.

Den H. Hieronymus, Anno 390.

Epistola 4. ad Marcellam.

Nos unam Quadragesimam, secun-

Op vasten reus 's jaers vier-tiggh daghen /
op

op eenen bequaemen tijdt / volghens de overleveringhe der Apostelen: Niet/datmen behalven den Pinxteren / oock niet vasten en magh het heel jaer deur / maer om dat het wat anders is / offerhande te doen upt noot saeckelijckhepdt / ende wat anders upt bytwillighepdt.

Bemerckt hier, dat Hieronymus seyt, datmen viertigh daghen moet vasten, maer dat het vry staet het heel jaer deur, op andere tijden, te vasten, te weten, als het gheene ghefelde, ofte gheboden vasten daghen en zijn.

Den H. Augustinus Anno 420.

Sermone 26. de Tempore.

Op andere daghen te vasten / is het medt-
tjue / ofte loon; de viertigh daghen niet te
vasten / is sonde.

Cassianus, Anno 420.

Collatione 21. Capite 30.

Het heeft goet ghedocht aen alle de Pst-
sters / dat sy die menschen (de welke met
wereldsche sozghen bekoumert zijn / ende
schier / om soo te spreken / onwetende zijn
van onthoudinghe / ende sinighen rouw)
souden brengen tot een heyligh werck /
door het wettelijck in stellen van vasten-
daghen / ende dat sy haer sonden door noot-
saeckelijckhepdt / aen-pozren / als tot de
tjtenden der Wet.

Den H. Leo Anno 440.

Sermone 3. de Ieiunio decimi mensis.

Den vasten-dagh te houden / die niet in-
ghestelt is / is godvzuchtigh; maer dien te
veronachtsaemen die inghestelt / ofte ver-
kondicht is / is goddeloos.

¶ 2

Besluit

dum traditionem
Apostolorum, toto
anno, tempore no-
bis congruo, jejuna-
mus, non quod &
per totum annum,
excepta Pentecoste,
jejunare non liceat:
sed quod aliud sit ne-
cessitate, aliud vo-
luntate munus of-
ferre.

Aliis diebus jeju-
nare remedium est,
aut primum, in
Quadragesima non
jejunare, peccatum
est.

Universis Sacerdo-
tibus placuit, ut ho-
mines curis seculari-
bus illigatos, & pene
(ut ita dixerim) con-
tinentiae, vel con-
punctionis ignaros,
ad opus sanctum ca-
nonica jejuniorum
indictione revoca-
rent, & velut lega-
lium decimarum ne-
cessitate compelle-
rent.

Pium est agere non
indictum, impiunt
est negligere pradi-
catum.

Besluyt van het eerste Tractaet.

In dit boozgaende Tractaet hebb' ick uyt de H. Schryfture / ende de Out-baders bande eerste 400. jaeren bewesen.

Voor eerst, dat het vasten van viertigh daghen / als wesende eene naer-volghinghe (booz soo veel als de swackhepdt van onse krachten verdraghen kan) van Moyse, van Elias, ende van Christus, seer loffelijck is / ende prijsbaer.

Ten tweeden, hebb' ick het selve berhoont van andere besondere gestelde vasten-dagen in 't jaer.

Ten derden, hebb' ick bewesen / datmen eenige ghestelde / ende sekere vasten-daghen / naer de ghelegghentheidt vanden tijdt / ende omstandigheden magh gebieden / ende oock inde oude rechtsinnighe Kercke gheboden heeft.

Ten vierden, hebb' ick berhoont / datmen tot het onderhouden van dese boozsepede vasten-daghen / verbonden is in conscientie / oversulckx dat hy plichtigh is / ende sondigh die se obertreedt.

Dit zyn altemael leeringhen vande hedendaeghsche Roomsche Kercke / ende die (soo eenfeder onghepassioneert mensch kan naer sien) komen ober een met de H. Schryfture / ende het gebruyck vande oude rechtsinnighe Kercke: Ter contrarien / Partije houtse booz superstitie / ende ongherijnt. Ergo de hedendaeghsche Roomsche Kercke / is dies-aengaende de waerachtige Kercke / ende niet die van Partije.

HET

H E T
T W E E D E T R A C T A E T

Van het onderscheydt van sekere spijzen.

H E T I. C A P I T T E L.

Datmen onderscheydt magh maecken
van sekere spijzen.

§. I.

Bewijzen uyt de H. Schrifture.

Genesis Capite 2. versu 17. 18.

D En Heere Godt gheboodt de mensche, seggende: Van alle boom deses hofs, sult ghy vryelijck eten. Maer vanden boom der kennisse van goedt, ende quaet, daer van en sult ghy niet eten.

B E M E R C K I N G H E.

Waer't saecken datter eenige superstitie waer/ in onderscheydt te maecken van sekere spijzen; hoe soude Godt terstont in het beghinsel des werlts / booz alle andere gheboden aen de menschen belast hebben / dat sy dit onderscheydt souden maecken? Wat was dit anders als occasie gheben aen de menschen van superstitie? ofte soo onse Partije wil segghen datter groot verskil is tusschen het onderscheydt dat wy maecken van sekere spijzen / ende tusschen dat / 't welck Godt hier

hier gheboden heeft; soo soude Partije dat moeten bewijzen; doch en hebbe noyt dierghelycke bewijzen ghesien: oversulckx ick segghe alsoo: 'C gheene Godt hier aen Adam, ende Eva gheboden / ende naderhandt nergheñs verboden en heeft (ghelyck wy hier naer sullen sien) dat en kan niet quaet wesen: Maer heeft hier aen de menschen gheboden onderschepdt te maecken van sekere spijzen / ende dat op pene vande eeuwighe doot; ende nergheñs en blindmen inde heele Schryfure / dat Godt naderhandt dierghelyck onderschepdt te maecken soude verboden hebben: Ergo 't staet ons ten minsten by dat te doen: Ergo soo en is dit onderschepdt gheene superstitie.

Numerorum Capite 6.

V. 1. Ende den Heere sprack tot Moyses, segghende:

V. 2. Spreect tot de Kinderen Israels, ende seght tot hen: Wanneer een man, ofte eene Vrouwe sich af gescheyden sal hebben, belovende de ghelofte eenes Nazaréers, om sich den Heere af te sonderen,

V. 3. Van wijn, ende stercken dranck sal hy sich af sonderen, wijn-azijn, ende azijn van stercken dranck en sal hy niet drincken, nocht eenighe vochtigheyt van druyven sal hy drincken, nocht versche, oft ghedrooghde druyven eten.

V. 4. Alle de dagen sijnder Nazaretschap en sal hy niet eten van jets, dat vanden wijnstock ghemaect is, vande keernen tot aen de pellekens toe.

Teremia Capite 35.

V. 5. Ick settede de Kinderen van der Rechabiten huysen koppen vol wijns, ende bekens voor, ende ick seyde tot hen: Drinkt wijn,

V. 6. Maer sy seyden: Wy en sullen gheenen wijn drincken; want Jonadab, den Sone van Rechab, onse Vader, heeft ons gheboorten, seggende: Ghylieden en sult gheenen wijn drincken, ghy, noch uwe kinderen, tot inder eeuwigheyt.

V. 8.

V. 8. Soo hebben wy der stemme Jonadabs, de Sone van Rechab, onses Vaders, ghehoorsaemt, in alles dat hy ons gheboden heeft: Soo dat wy gheen en drincken alle onse daghen, wy, ende onse Vrouwen, onse Sonen, ende onse dochteren.

BEMERCKINGHE.

Hoe aenghenaem aen Godt dese ghehoorzaemheyt der Rechabiten, in het onderhouden van dit ghebodt is gheweest / aengaende naemelyck het berben van wijn / ghetuyght Godt selve in dat booznoemde Capittel v. 18. ende 19. segghende: Om dat gy-lieden de geboden uwes Vaders Ionadabs, zijt ghehoorsaem gheweest, ende hebt alle sijne gheboden bewaert, ende ghedaen nae alles wat hy u-lieden gheboden heeft.

Daerom alsoo seyt den Heere der heyrsharen, den Godt van Israel: Uyt de stamme van Jonadab den Sone van Rechab, en salder noyt jemant ontbreken, de welcke, alle de daghen, staen voor mijn aenghesicht.

Bemerckt dat Ieremias haer booz hadde ghestelt koppen met wijn / om te drincken / ende dat spijter willende overtreden het ghebodt haers vaders / gheweyghert hebben te drincken: Dit onderhouden van wijn is de booznaemste oorzaecke gheweest / om de welke haer Godt soo ghepresen heeft / ende belooft / dat haer gheslachte niet en soude vergaen / maer dattet altydt van haer jemandt soude wesen / de welke staen soude booz het aensichte des Heeren / 't welck een besonder privileghe was der Priesteren / ende Lebten.

Siet ghy hier wel dat Godt selve het onderscheydt van spijfen / oft dranck approheert / alhoewel het maer van menschen inghestelt was?

Danielis Capite 10.

V. 2. In die daghen, was ick Daniel treurende, dry weken der daghen.

V. 3. Begheerlijcke spijsse en at ick niet, ende vleesch, noch wijn, en quam in mijnen mondt niet.

BEMERCKINGHE.

Wat is dit treuren/ ende onthouden van Daniel gheweest: den Dordrechtschen Bijbel bekent inden tyttel van dit Capittel/dat het is vasten, ende bidden gheweest; want soo seyd hy: Daniel hem selven met vasten, ende bidden voor Godt vernederende, liet een gesichte.

Goedanigh was nu het vasten van Daniel? te weten/ met onthoudinghe van wijn/bleesch/ende andere leckere spysen.

Matthai Capite 3. versu 4.

Joannes hadde sijne kleedinghe van Kemels hayr, ende eenen lederen gordel om sijn lendenen, ende sijn voetsel was sprinck-banen, ende wilden honigh.

Luca Capite 7. versu 33.

Joannes is ghekomen, noch broot etende, noch wijn drinckende,

BEMERCKINGHE.

Dit is desen Joannes, die soo gheprezen wordt van Christo *Matth. II. v. II.* dat hy van hem gheseyt heeft: Daer en is onder de gheborene der Vrouwen geen meerderen op-ghesken, als Joannes Baptista. *Merghens en kan ick binden / dat hy berisyt is gheweest / ter oorzaecke van sijne onthoudinghe van sekere spysen: Ergo dese onthoudinghe en kan in haer selven niet quaet zijn / veel min superstie: sae/ de wijle Joannes soo hooghlijck van Christo is geprezen gheweest in alles / sonder uyt te nemen dese onthoudinghe van sekere spysen / soo blyckt het / dat sy loffelijck is / ende pynsbaer.*

Acto-

Actorum Capite 15.

V. 28. Het heeft den H. Gheest, ende ons goedt ghe-
docht, u lieden geen en meerderen last op te legghen, dan
dese nootfaeckelijcke dinghen.

V. 29. Naemelijck dat ghy u onthoudt van 't ghene de
Afgoden gheoffert is, ende van bloedt, ende van het ver-
stickte.

Actorum Capite 18. v. 18.

Ende als Paulus, daer noch vele daghen gebleven was,
nam hy af-scheydt vande Broederen, ende scheeppte van
daer naer Syrien, ende Priscilla, ende Aquila met hem, sijn
hoofst te Cenchreën gheschoren hebbende; want hy hadde
eene ghelofte ghedaen.

BEMERCKINGHE.

Wat was dit booz eene ghelofte / die Paulus ghe-
daen hadde? Den Dordrechtschen Bijbel antwoordt /
Num. 43. 'T was de gelofte der Nazaréen. Seer wel:
Ergo Paulus hadde beloofst / sich te onthouden van
wijn, van stercken dranck, van wijn-azijn, van versche,
ende ghedrooghde druyven &c. want dit bracht de
ghelofte der Nazaréen mede / als blijkt Numeror.
Cap. 6.

1. Timoth. Capite 5. versu 23.

En drinckt niet langher water alleen, maer ghebruyckt
een weynigh wijn, om uwe maeghe, ende om uwe me-
nighvuldighe swackheden.

BEMERCKINGHE.

Wordt hier niet dupdelijck gheseyt / dat Timo-
theus water alleen dronck? alsoo bekenet den Dor-
drechtschen Bijbel. Wat is dit anders te segghen/
als / dat hy geen en anderen dranck en ghebruyck-
te / als water? Ergo soo onthielt hy sich van
P 5 wijn/

wijn/ende andere stercke dracken; doch soo verre is't van daer dat Paulus hem daer ober soude berispt hebben/dat hy in teghendeel/hem wijn toeslaet/ter oorzaecke van syne siekten / maer niet veel/ ofte weynigh, hier mede te kennen ghebende/dat hy in syne oude ghewoonte / soo veel als syne ghesonthepdt toe-liet / soude volherden.

B E S L U Y T.

Hoe kan ons / Partije, rebelyck sprekende / beschuldighen van superstitie in het derben van sekere spijzen/aenghesien dat wy uyt de Schryfture voort-brenghen het exempel vande Nazaréen, Rechabiten, Paulus, ende Timotheus, die haer hebben onthouden van wijn, ende allen stercken dranck: van Daniel, ende Joannes den Dooper / die haer hebben onthouden van vleesch: vande eerste Christenen, die haer hebben onthouden van bloedt / ende vleesch dat verstickt was: Hier uyt volghet ten alderminsten / datmen magh eenighe sekere spijzen derben / de wijle dese voorgaende allegader/ ofte daer ober zyn gheprezen gheweest / ofte immers niet berispt. Wat onse Partije hier teghen heeft/ sullen wy sien in het vierde Tractaet / daer wy haere opwozpinghen sullen beantwoorden: 't is ons hier ghenoegh dat het derben van sekere spijzen / in sy-selven niet quaet en is / maer losselien.

§. II.

Bewijsen uyt de Out-vaders vande eerste 400. jaeren, dat de oude rechtsinnighe Kercke, onderscheydt heeft ghemaect van lekere spijzen, namelijk in't vasten.

Den H. Clemens Romanus, Anno 80.

Constitut. Apostolicar. Libro 5. Capite 17.

Iejunare diebus Paschæ incipientes à

VAst de Paesch-daghen / beghinnende van Maendagh / tot Dyddagh / ende Saterdagh / seg

van het Vasten.

235

seſ daghen en ſult ghy niet anders eten / als
broodt / ſout / moeg-krupdt / ende water
drincken : onthoudt u die daghen van wijn /
ende vleesch.

ſecundâ Feriâ, uſque
ad ſextam, & ſabba-
thum : Sex diebus,
pane tantum, ſale,
oleribus, & aquâ
menſa adhibitis.
Abſtinere his diebus
à vino, & carne.

Hegesippus, Anno 160.

Libro 5. de Iacobo juſto.

Den Apoſtel Jacobus iſ hepligh gheweest
van den buſck ſijn moederſ / hy en heeft
gheenen wijn ghedroncken / noch ſtercken
dranck; hy heeft ſich onthoudt van't vleesch
der beeſten.

Hic ab utero ma-
tris ſuâ ſanctus fuit,
vinum, & ſiceram
non bibit, animalium
carnibus abſtinuit.

Den H. Clemens Alexandrinus, Anno 200.

Libro 2. Pedagogi, Capite 1.

Den Apoſtel Matthæus at krunpden / ende
moeg / ſonder vleesch.

Matthæus Apoſto-
lus, ſeminibus, & o-
leribus, abſque car-
nibus veſcebatur.

Den ſelven.

Ibidem.

De tafel der waerhepdt iſ verre van alle
ſpiſen die ketelen / ende verwecken tot on-
kruſſhepdt. Want al-hoewel alleſ / om den
menſche principaelijck / hemaecht iſ / noch-
tang 't en iſ niet goedt alleſ / ende altydt te
ggebzuſcken.

A cibus titillantibus,
& ad venerem
incitantibus procul
eſt menſa veritatis.
Etiâ enim maxime
propter homines om-
nia facta ſunt, non
tamen omnibus uti
bonum eſt, neque
temper.

Eusebius Cæsarensis, Anno 326.

Libro 2. Hiſtoria, Capite 17.

Philo ſepdt datter t'ſijnen tijde tot Alexan-
drien gheweest zyn / die noch wijn / noch
vleesch gantſchelijck en proeſden. Wy mey-
nen dat deſe woorden van Philo klaer / ende
ſonder eenigh teghen-ſpreken / moeten ver-
ſtaen worden van onſe Chriſtenen.

Vinum in univer-
ſum, & de animanti-
bus ne guſtant qui-
dem. Hæc Philonis
verba clare, & abſ-
que ulla contradi-
ctione de noſtris eſſe
dicta putamus.

Den

Den H. Basilius Anno 370.

Homilia de laudibus Iejunij.

*Mensa contenta
est spontè nascenti-
bus. Carnes non edis
sed comedis fratrem
tuum; à vino abstines
sed ab injuriis tibi
non temperas.*

In ons vasten is de taesel te breiden met
't ghene van selfs groept: Ghy en eet gheen
bleesch / maer ghy eet uwen broeder: Ghy
onthout u van wijn / maer ghy en onthout
u niet van insurien.

Den H. Cyrillus Hierosolymitanus, Anno 370

Catechesi 4.

*Iejunamus, à vino,
& carnibus abstinen-
tes.*

Wy vasten / ons onthoudende van wijn/
ende bleesch.

Den H. Epiphanius, Anno 380.

In Compendio verae Doctrinae.

*Per sex dies ipsius
Paschatis omnes po-
puli in ficcorum esu
perseverant, pane-
inquam, & sale, &
aquà tunc utentes ad
vesperam.*

Ses daghen van Paeschen / volherden
alle de volcken in het eten van drooghe spij-
sen / ghebruyckende alsoan ontrent den a-
bout / broodt / sout / ende water.

Den selven.

Heresi, 75.

*Si vero etiam oportet
constitutionem
Apostolorum pro-
ferre quomodo
illi decreverunt quar-
tà & pro Sabbatho
jejunium, quomodo
præcipiunt nihil om-
nino accipere quam
panem, sale, &
aquam.*

Indien het van noode is / de ordonnantie
der Apostelen door te stellen / sy hebben ghe-
sloten datmen soude vasten Woensdagh /
ende Vrijdagh; ende sy hebben gheboden/
datmen gantschelijck niet en soude nemen/
als broodt / sout / ende water.

Theophilus Alexandrinus, Anno 399.

Epistolâ Paschali 3.

*Iejunia ritè celebre-
mus, nequaquam vi-
ni poculum suspire-
mus, neque carnium
edulio delectemur.*

Laet ons het vasten behoorzijck onder-
houden: En laet ons niet wenschen naer
wijn / noch ons vermacck nemen in't eten
van bleesch.

Den

Den selven.

Ibidem.

Die de ordonnancien vande wetten onderhouden / en weten van gheenen wijn in het vasten / ende en eten gheen vleesch.

Den H. Hieronymus, Anno 390.

Libro 1. in cap. 10. Daniel.

Door het exempel van Daniel worden wy gheleert / op den tijdt van het vasten ons te onthouden van leckere spijzen / ende noch vleesch eten / noch wijn drincken.

Den H. Ioannes Chrysoftomus, Anno 398.

Homiliá 1. in Genesim.

Dit zijn de daghen van 't viertrigh-daeghsche vasten / op de welcke vrede / ende eendzachtigheyt is / op de welcke alle de schijnbereyten van dit leven worden berouwen / op de welcke het ghetter / ende ghewoel / ende 't loopen van Coken / ende 't slaghen van beesten worden wegh ghenomen.

Den selven.

Homiliá 2. in Genesim.

Het vasten is de gherustigheyt van onse zielen &c. Van daegh en isser nergheghe woel / noch getter / noch kappen van vleesch / noch heen / ende weer-loopen vande Coken / maer dit is altemael booz-hp.

Den selven.

Homiliá 6. ad Popul. Antiochen.

De ghewoonte is eene saecke soo licht / ende veerdigh / nu het vasten aenkomende / al

Qui legunt præcepta custodiunt, ignorant vinum in iuniis, carniæ esum repudiant.

Hoc docemur exemplo, tempore iunii à cibis deliciaioribus abstinere nec carnem comedere, nec vinum bibere.

Hæ feriæ sunt, ubi animarum salus, ubi pax, & concordia est, ubi omnis hujus vitæ apparatus abigitur, ubi clamor, & tumultus, & coquorum discursus, & pecudum mastationes è medio tolluntur.

Ieiunium est animarum nostrarum tranquillitas &c. Nusquam hodie tumultus, vel clamor, vel carniæ conciones, vel coquorum discursus, sed omnia illa abierunt.

Consuetudo res est tam facilis, & expedita, quod adve-

niente jejunio, & si
millies quis exhortetur,
& infinita crucient,
& cogant vinum delibare,
vel aliud quid jejunij lege
non concessum, gustare,
omnia quis mallet pati,
quam prohibitum tangere
nutrimentum.

Christiani, non haretici,
edomandi corporis causa
propter animam ab irrationabilibus
motibus amplius humiliandam,
non quod illa immunda esse
credant, non solum à carnibus,
verum etiam à quibusdam terræ
fructibus abstinent, vel semper,
ut pauci, vel certis diebus,
sicut per quadragesimam
fere omnes quanto magis
quisque, vel minus, seu
voluerit, seu potuerit.

Iovinianus dicebat nec aliquid
prodesse jejunia, vel à cibis
aliquibus abstinen-

Vos autem Catholice
matris sancta generatio
libertatem vestram congruam
ratione moderamini, scientes
quoniam bonum est, & a licitis
abstinere, & cum castigatius
vivendum est, ita discernere
cibos, ut

alwaer't dat men dupsentmael
semandt berwecktede / ende
dat hy ontallijcke quelln-
ghen hadde / die heur souden
bedwingen wijn te drincken /
ofte jet anders te smaecken /
't welck dooz de Wet van 't
vasten niet toeghelaeten en is /
hy soude liever alleghen
lijden / als het verboden
voetsel te raecken.

Den H. Augustinus, Anno 420.
Libro 30. contra Faustum, Cap. 5.

De Christenen / ende niet de
Ketterg / om het lichaem te
remmen / ende de ziele te
berootmoedighen van onredelijcke
beroerten (niet dat sy
ghelooben dit onsupber te
wesen) onthouden haer / niet
alleen van bleesch / maer oock
van sekere vzychten der
aerden; ofte vooz alijdt /
ghelijck wepnighe doen /
ofte op sekere daghen /
ende tijden / ghelijck schier
allegader doen in 't
hiertigh-daeghsche vasten /
min / ofte meer / soo een
seder oft wilt / ofte kan.

Den selven.
Heresi. 82.

Jovinianus seyde / dat het
vasten / ende onthoudinghe
van sekere spysen / nergheus
toenut en was.

Bemerckt hier dat *Augustinus Iovinianum*
stelt onder de Ketterg, om dat hy
dit leerde.

Den H. Leo. Anno 440.

Sermone 4. de Iejunio Quadrages. Cap. 5.

Maer ghy lieden heplige
Kinderen vande Catholijcke
Moeder / bestiert u lieden
byghed op eene bequaeme
maniere / wel wetende dat
het goet is / te onthouden
van het ghene gheoozloft is /
ende als men soberder
moet leven / soo de spysen
t'onderschepden / dat

dat het ghebruyck der selver / werde van kant ghe-
stelt / maer niet haere natuere booz quaet ghe-
acht.

ufus femo-
veatur, non
natura dam-
netur.

HET II. CAPITTEL.

Datmen sekere spijzen magh verbieden.

§. I.

Bewijfen dies-aengaende uyt de H. Schrifture.

Ieremia Capite 35.

V. 6. **I** Onadab den Sone van Rechab heeft ons gheboden,
segghende: Ghy-lieden en sult gheenen wijn drin-
cken, ghy, noch uwe Kinderen, inder eeuwigheyt.

V. 8. Soo hebben wy de stemme Jonadabs de Sone van
Rechab, onses Vaders ghehoorsaemt, in alles dat hy ons
gheboden heeft: Soo dat wy gheenen wijn en drincken,
alle onse dagen, wy, ende onse Vrouwen, ende onse Sonen,
ende onse dochteren.

BEMERCKINGHE.

Soo verre ist van daer / dat Godt dit ghebode
van Jonadab soude berispt hebben / dat hy / in te-
ghendeel / sijne kindereu daer over ghepresen
heeft / ende besondere pzbilegten belooft / om dat
sp dit ghebode onderhielden / ende ghehoorzaem
waeren.

Dat my nu Partije eens betwijfe / dat eenen be-
sonderen Vader des huysghesins / meer macht en-
de authoztrept hadde / om sekere spijzen aen sijne
kinderen te verbieden / als de Kercke nu heeft om
dat te doen / ten opsichte van haere kindereu; sae
dat sp dese macht heeft / blyckt uyt.

Actorum Capite 15.

V. 28. Het heeft den H. Gheest, ende ons goet gedocht,
u-lic-

u-lieden gheenen meerderen last op te legghen, dan dese nootsaeckelijke dinghen:

V. 29. Naemelijck dat ghy u onthoudt van 't gene den Afgoden gheoffert is, ende van bloedt, ende van het verstickte.

BEMERCKINGHE.

Dat dit een ghebodt is / blijkt ten eersten hier uyt / dat de Apostelen dit een Last noemen; ten tweeden, dat sy seggen dat het nootsaeckelijk is; ten derden, uyt *Cap. 16. Act.* daer dit expresselijck wordt ghenoeemt / een ghebodt, ofte ordonnantie; ende dese ordonnantie, van sich te onthouden van sekere spijzen / en is niet alleen ghemaect vande Apostelen / maer oock van andere Priesters / oft Ouderlinghen, die in 't Concilte van Jerusalem teghentwoordigh waeren: waerom en souden de volghende Priesters / ofte Ouderlingen / naemelijck Regeerders der Kercke / de macht niet hebben / naer de gheleghentheydt van tijden / ofte persoonen / soo een ghebodt te maecten?

Nu dat de oude rechtsinnighe Kercke dit ghe-
daen heeft / sal bliken uyt de volghende ghetuy-
ghenissen vande Out-vaders.

S. II.

Bewijzen uyt de Out-vaders dat de oude rechtsinnighe Kercke sekere spijzen verboden heeft.

Den H. Telesphorus, Anno 127.

Epistolâ ad omnes Fideles, Cap. 1.

A nobis, & à
cunctis Epif-
copis in hac
sancta, & A-
postolicâ Se-
de congrega-
tis, statutum
est, ut sep-

Het is gheordonneert van ons / ende van alle de Bisschoppen / die in desen heylighen / ende Apostolycken Stoel zijn vergadert / dat alle de Clercken / die in het erf-deel des

van het Vasten.

241

des Heeren gheroepen zijn / seben volle weken booz Paeschen / haer sullen onthouden van vleesch.

te hebdomadas plenas, ante Sactū Pascha omnes Clerici, in sortem Domini vocati, à carne jejurent.

Theophilus Alexandrinus, Anno 390.

Epistolâ 3. Paschali.

Die de ordonnantien der toetten onthouden/en weten van geenen wijn in het vasten/ ende onthoudē sich van het eten van vleesch/ ende bedwinghen de onbersadelycke gierigheyt door de vreesse Godts.

Qui legum præcepta custodiunt, ignorant vinum in jejunijs, carniū esum repudiant & insatiabilem avaritiam Dei timore compescunt.

Bemerckt hier dat *Theophilus*, onder de wetten, ende ordonnantien van't vasten, stelt, gheenen wijn drincken, noch vleesch eten, ende dat het derven der selver gheschiedde *uyt vreesse Godts*, dielvolghende uyt kracht van eenigh ghebodt, 't welck sy vreesden t'over treden.

Den H. Joannes Chrysostronus Anno 398.

Homiliâ 6. ad Populum Antiochenum.

De gewoonte is soo eene lichte/ende beerdighe sake/ dat/ het vasten nu aenkomende/ al-hoe-wel duysentmael semant werde verweckt/ ende menighbuldighe pijnlijckheden hadden / die hem bedwonghen wijn te proeven/ ofte set anders te smaken/ 't welck door de wet van het vasten niet toe-gelaeten en is/ hy soude liever alles lijden / dan het verboden voedsel aen te raken.

Consuetudo res est tam facilis, & expedita, quod adveniente jejunijs, & si millic quis exhortetur, & infanta crucient, & cogant vinum delibare, vel aliud quid jejunijs lege non concessum, gustare, omnia quis pati mallet, quam prohibitum rangere nutrimentum.

Merckt dese woorden: *De wet van het vasten*, ende, de *verboden spijse*, ofte *voedsel*.

Tertullianus, Anno 200.

In Apologetico Capite 9.

Dat u. l. dwaelinghe haer schaeme booz de Christenen / die selve oock gheen bloedt
Q ber

Erubescat error vester Christianis, qui ne animalium qui-

dem sanguine in epulis esculeris habemus, qui propterea suffocatus, & morticinis abstinemus ne quo modo sanguine contamine- mur vel intra viscera sepulto; denique inter tentamenta Christianorum, botulos etiam cruore distentos admovetis, cerrissimi scilicet, illicitum esse penes illos, per quod exorbitare eos vultis.

der beesten en hebben onder haere eerbaere spijzen/die daerom onthouden vā versticke/ ende doode lichaemen / op dat sy in geender manieren/ooch in haer ingewant/miet bloet en souden besmet worden. Ten lesten/onder andere pijnlijckheden die ghy de Christenen aendoet/ghy stelt se vooz bloedt-worsten/daer ghy nochtans seker zijt / dat het by haer on- gheoorloft is/dat/ door het welck ghy haer wilt doen hup en schreue gaen.

Bemerckt, dat *Tertullianus* over vierthien hon- dere jaren, hier de H. ydenen aanspreeckt, ende dat hy haer seght, dat het doe ter tijt aen de Christenen on- gheoorloft was sekere spijzen te eten: Ergo soo was het haer gheboden haer van sekere spijzen te onthou- de, ofte daer was een verbodt vā sekere spijzen te etē. welck ghebodt sy niet en costen over-treden, sonder buyten schreue te gaen, dat is, sonder te sondighen.

Minutius Felix, Anno 206.

In Octavio.

Nobis homicidium nec videre fas; nec audire; tantumque ab humano sanguine cavemus, ut nec edulium pecorum sanguinem in cibis noverimus.

Ten is ons niet gheoorloft/een menschen- doodt-slagh te sien/noch te hoorzen: Ende soo seer wachten wy ons van menschen bloedt/ dat wy ooch onder onse spijzen / niet en we- ten te spreken van bloet der beesten.

Bemerckt, dat alhoewel *Minutius* hier uytdrucke- lijk niet en seyt, dat sekere spijsse by die oude Chri- stenen verboden waren op sonde; hy gheeft het nochtans ghenoech te kennen, als hy het verghieten van menschen-bloedt, stelt neffens het eten van beesten-bloedt.

Den H. Augustinus Anno 420.

Tractatu 73. in Ioannem.

Non quia malum est carne vesci, cum

Niet dat het quaet is/ vleesch te eten; de- wijle

wijle den Apostel / van dese sake sprekende / sepr: Alle schepsel Godts is goedt &c. Maer den selben Apostel sepr: 't is quaet aen den mensch / die dooz ontsichtinghe eet: ende in dien het quaet is den mensch te ontsichten / hoe veel meer ist Godt te vergrammen. Nu op dat wy souden weten / dat het schepsel Godts gheene schult en heeft / maer ve stijfhalfighe onghemoorsaemheyt / ende de onghereghelde begeerlijckheyt / den eersten mensch heeft de doot ghebonden niet ter oorzaken van een bercken / maer van eene brucht.

Bemerckt, dat *Augustinus* hier met den H Apostel seydt, dat het ghebruyck van goede spijsen quaet is, als het gheschiet met ontsichtinghe der menschen, ofte vergrammen Godts; en dat Godt can vergramt worden, niet om het eten der spijsen, maer om de onghemoorsaemheyt, 't welck hy bevesticht met het exempel van *Adam*, ende *Eva*: waer uyt blijkt dat *Augustinus*, sprekende vande onthoudinghe van sijnen rijt, opentlijck leert, datmen Godt cost vergrammen met sekere spijsen te eten, ende datmen hem cost onghemoorsaem zijn, even als *Adam*, ende *Eva* hadden ghedaen: Maer daer onghemoorsaemheyt is, daer moet ghebodt zijn; daer Godt vergramt wort, daer moet ghesondicht worden: Ergo ten tijde van *Augustinus* wasser ghebodt van sekere spijsen te derven, in dier voeghen dat hy onghemoorsaem was, ende Godt vergramde die dierghelijcke spijsen nuttede.

Concilium Carthaginense IV. Anno 395.

Capite 85.

Dat de ghene die ghedoopt moeten worden / haeren naem gheben / ende als sy nu langh dooz het onthouden van wijn / ende vleesch zijn gheproeft gheweest / dat sy het Doopsel ontfanghen.

Baptizandi nomen suum dent, & diu sub abstinentia vini & carnum examina, baptismum percipiant.

H E T

DERDE TRACTAET.

*Vande verdiensten, ende voldoeninghe
van't Vasten.*

HET EERSTE CAP.

Wordt bethoont datmen door het vasten
kan verdienen by Godt.

§. I.

Bewijzen uyt de H. Schriftuere.

Deuteronomij Cap. 9.

V. 9. **A**ls ick op den bergh geclommen was, om te ontfanghen de steenen tafelen des verbonts, dat de Heere met u lieden ghemaect hadde, doe bleef ick viertigh daghen, ende viertigh nachten op den bergh, ick en at gheen broodt, ende en dronck gheen water.

V. 11. Soo gheschieddet ten eynde van viertigh daghen, ende viertigh nachten, als my de Heere de twee steenen tafelen, de tafelen des verbonts gaf.

Siet ghy hier wel dat Moyses verdient heeft het aenschijn Godts te sien / ende de twee steenen tafelen te ontfanghen uyt sijne handt? wanneer? als hy nu vierdigh daghen ende vierdigh nachten ghevast hadde. Dat my Partye nu eens bewijse / dat Moyses dit soo groot / ende wonderlijck weldaet niet verdient en heeft door het vasten.

3. ofte I. Regum Capite 19.

V. 8. Elias stont op, ende at, ende dronck: Ende hy ginck door

door de kracht der selver spijsse viertigh daghen, ende vier-
tigh nachten, tot aen den bergh Godts Horeb.

V. 11. Ende siet, de Heere seyde tot hem: Gaet uyt, ende
staet op desen bergh voor het aenghesichte des Heeren, en-
de siet de Heere ginck voorby.

Aenghesien dat hier nae dit vasten van viertigh
daghen/terstont wordt gheseyt/dat Elias den Heere
ghesien heeft / soo segghe ick dat hy dit weldaet
heeft verdient dooz het vasten: dat my Partye, in
dien sy kan/ uyt desen text contrarie bewijse.

Matthai Capite 6. v. 17. 18.

Maer ghy als ghy vast, salft u hoeft, ende wascht u aen-
ghesicht.

Op dat het vande menschen niet ghesien en werde als
ghy vast, maer uw' Vader, die in't verborghen is: ende uw'
Vader die in't verborghen siet, sal't u in't openbaer vergel-
den.

Hoe kunnen claerder spreken? waer isser ver-
geldinghe daer geene verdienste en is? Ende Chri-
stus seght hier met clacere woorzen / dat Godt het
vasten sal verghelden: Ergo soo moeter noot sake-
lijck centghe verdiensten zijn in het vasten.

Dit bewijse ick noch boozder met 't ghene
Christus te bozen gheseydt hadde vande aelmoesse
v. 3, ende v. 4. Als ghy aelmoesse doet, seydt hy / soo en
laet uwe slincke handt niet weten, wat uwe rechte doet,
op dat uwe aelmoesse in't verborghen zy: ende uwe Va-
der, die in't verborghen siet, die sal u in't openbaer ver-
ghelden. Hoe sal hy't verghelden? Den Dordrecht-
schen Bybel antwoort Num. 5. Dickwils hier, maer in-
sonderheyt hier naermaels in't uytterste oordeel, te we-
ten (soo als *Matth. 25. 34.* gheseyt wordt) met het
eeuwigh leven. Hier spreekt nu Christus van't va-
sten op de selve mantere / ende met de selve woor-
zen/ ghelijck hy te bozen hadde ghesproken vande
aelmoessen: Waer Partye bekennt dat Godt de ael-
moessen sal verghelden met het eeuwigh leven:
Ergo soo moet sy oock bekennen / dat de selve

bergheldinghe toegheschickt aen het vasten.

§. II.

Het voorgaende wort bewesen uyt de Out-
Vaders vande eerste 400. Jaeren.

Den H. Basilius Anno 370.

Oratione 1. de Iejunio.

*Iejunium ad ventu-
ri saeculi mala fugien-
da & assequenda bona
uile est.*

Het vasten is profijtig tot het ontvluch-
ten der quaden / ende tot het bekomen der
goederen van het toekomende leven.

Den H. Ambrosius Anno 374.

Epistola 82. ad Ecclesiam Vercellensem.

*Qui sunt hi. Prae-
ceptores novi, qui meri-
tū excludunt Iejunij?*

Wie zijn dese nentwe Leeraers / de welke
uyt-slypten de verdiensten van't vasten?

Den selven

Sermone 29. Dominica 1. Quadragesima.

*Elias quadraginta
dierum, ac noctium
curriculo, continuato
Iejunio, totius mundi
longam ac nimiam fleci-
tate, meruit imbrum
rore restinguere, &c.
V. reliqua Ibidem.*

Als Elias veertigh daeghen ende veertigh
nachten gebast hadde / heeft hy verdient door
den reghen wegh te nemen / de groote / ende
langhe drooghte des werelts : 't welck wy
bekennen gheschiet te zyn tot een boozbeeld
van ons / op dat wy oock veertigh daeghen
vastende / mogen verdienen den geestelijken
regen des Doops. Door het vasten van veer-
tigh dagen heeft Moyses mede verdient met
Godt te spreken / ende de Wet te ontfanghen
uyt sijne hant. Laet ons wy oock van / Bree-
ders / op desen tijt goddijchtelijck / en gedue-
righlijck vastē / op dat de Heere ons genadigh
zij / op dat de hemelen ons gheopent worden /
ende de helle teghen ons uet en verinoghe.

Den

Den selven

Libro de Eliâ, & jejunio Capite 2.

Van heeft Elias meest verdienst / als hy
meest heeft ghevast.

Tunc plus meruit,
quando plus jejunavit.

Den selven.

Sermone 36. Feria 5 post Dom. i. Quadrag.

Den Salighmaker seght banden dupbel/
dat hy niet uytgesacght en wort / als dooz het
vasten / en ghebeden hy seyt / dat den besetene
niet ghe'upbert en kan worden als dooz het
vasten. Diet dan / hoe groot de kracht is van
't vasten, wat eene gratie het by-brenght aen
den mensch selve die vast / aenghesien dat het
sulck een medecijne by brenght aen es ander.
Hoe dat het de mensch selve heplicht die vast /
aenghesien dat het een ander soo supbert.
Laet ons dan sonder ophouden het beertigh-
daeghsche vasten onderhouden.

Ait Salvator de dia-
bolo. Hoc genus non
ejicitur nisi jejunio, &
orationibus Dicit uti-
que à diabolo energu-
menum non jejunijs
posse purgari. Videte
ergo quæ jejunijs vir-
tus sit, quantum ho-
mini suo præstat gratiã
quod tantum alteri
præster medicinam:
quemadmodum pro-
prium sanctificet ho-
minem, quod ita pu-
rificet alienum, ergo
40 dierum jejunia
sine intermissione cu-
remus.

Den H. Hieronymus Anno 390.

Libro 2. adversus Iovinianum.

Daniel, ende dyp kinderen / verdienen dooz
het vasten eene openbaringhe. Daniel, naer
dat hy ghevast hadde / is inden kluyl schzicke-
lijck geweest aen de Leeuwen / wat eene schoo-
ne sake is het vasten / 't welck Godt versoent /
de leeuwē remt / de dupbelen doet schzoomen!

Daniel, & tres pueri
revelationem meren-
tur jejunio, Daniel
post jejuniũ leonibus
in lacu fuit horribilis:
Quam pulchra res!
quæ placat Deum, leo-
nes mitigat, dæmones
terret.

Den H. Joannes Chrystomus Anno 398.

Sermone 1. de Iejunio.

Vast / om dat ghy ghesondight hebt : vast /
op dat ghy niet en sondight. Vast / op dat gy
verkreight : vast / op dat ghy mooght behou-
den / dat ghy vercreghen hebt.

Jejuna quia pecca-
sti : jejuna ut non pec-
ces : jejuna ut acci-
pias, jejuna ut perma-
neant quæ accepisti.

Q 4

Chro-

Chromatius Anno 400.

In Caput 6. Matthæi.

Illi, pro devotione
humilitatis, meritum
gloriæ in futuro ser-
vatur.

Den de ghene die vast/nae de devotte van de
oetmoedigheyt/wort in het toekomstende le-
ben bewaert de verdienste der glozie.

Auctor de Eccles. Dogmatib. Anno 420.

Capite 68.

Pro amore castigan-
ti corporis abstin-
tibus a vino vel carni-
tibus, nihil credere me-
riti accrescere, non
hoc Christiani, sed
Joviniani est.

De ghene die geloost/dat sy geene verdien-
sten en hebben/de welke/wyl liefde van't lie-
haem te castijde/haer onthouden van wijn/
ende bleesch/die en ziju gheene Christenen/
maer hondent met den ketter Jovinianus.

Den H. Leo Anno 440.

Sermone 1. de Iejunio Septimi mensis.

Ut per humilitatem
iejunij contra omnes
hostes nostros divinū
mcreanur auxilium.

Laet ons vaste/op dat wy door de veroot-
moedinghe des vastens/de goddelijcke hulpe
mogen verdienen teghen alle onse vbanden.

Den H. Petrus Chrysologus, Anno 440.

Sermone 8.

Iejunium est schola
meritorum.

Het vasten is de schole der verdiensten.

WAER SCHOUWINGHE.

Die van dese materie hreeder wilt onder-
richt zyn/die moet lesen de Sermoenen van
den H. Basilius, ende vanden H. Ambrosius, die
sy gedaen hebben van't vasten; daer by oock
het tweede boeck/'t welck den H. Hieronymus
heeft

heeft gheschreben teghen den Ketter Jovinianum. elwaer dese **HH. Vaders** in'r lanck / ende breecht / met menighbuldighen exempelen ghebrocken upt de **HH. Schriften** / bewijzen dat het vasten / ende onthouden van sekere spijzen / verdienstigh by **Gode** is / welke bewijzen soo bondigh zijn / dat onse Partye openlijck bekennt / dat sy dese boozsepde **Vaders** in de leeringhen verwerpt : want soo spreekt Kemnitius 4. parte examinis pag. 490. & seqq.

Als de Papisten, seyt hy / ons pramen met diergelijcke spreuken vande Oudt-vaders , wy worden bedwonghen (behoudens nochtans het respect, het welck wy aen soo groote mannen schuldigh zijn) die te verwerpen , op dat wy het fundament der saligheyt, in sijn gheheel moghen behouden.

Wederom een weynigh daer na seyt hy : Als de Papisten soodanighe te verre-loopende spreuken der Oudt-vaders voortbrenghen, om te bedecken, ende bevestighen de supersticieuse opinien van't vasten; wy worden bedwonghen die teghen te spreken, ende af te wijcken vande voetstappen der vaderen, die buyten spoor zijn, op dat wy, volghens den Reghel vande Schrifture, den rechten wegh moghen wandelen, tot de waerheyt des Euangeliums.

Wat dunckt u hier van beminden Lesen? Siet ghy wel dat Kemnitius sich obertuyghet bindt dooz de leeringhe vande oude rechtsinnighe Kercke / aengaende de verdiensten van't vasten? Soo dat hy ghenootsaect is die te verwerpen / ende openlijck te bekennen / dat sy in dit stuck ghestreden hebben teghen Schrifstuer? Jae dat sy superstiteus zijn gheweest / ende buyten den wegh der waerheyt? Ick braghe noch eens / wat dunckt u hier van? Is dat niet wat schoons / dat een Kemnitius ende sijn ghelijcke / die Oudt-Vaders willen veroordeelen / als superstiteus / als afghedwaelt vanden rechten wegh / als strydende teghen Schrifsture / daer niemant nochtans vande oude Kercke / in dit stuck haer en heeft teghenghesproken / als eenen Jovinianus ende weynighe andere / de welke daerom van de rechtsinnighe

kercke / zijn ghehouden gheweest booz ketters?
 Is dat nu t wat schoons / dat Kemnitius en zijns
 ghelijcke / beter willen verstaen wat Schriftruer
 is / als die groote mannen (soose Kemnitius noemt)
 de welke soo na hebben geleest aen de tijden van
 de Apostelen / ende die volghende beter kosten we-
 ten hoe de Apostelen de Schriftruer verstaen / ende
 verklaert hadden / als die van onse Partye, de wel-
 ke vijftien hondert jaren daer nae zijn gecomen.

HET II. CAPITTEL.

Wort bethoont datmen door het Vasten
 kan voldoen voor de sonden, Godt
 versoenen, &c.

§ I.

bewijsen uyt de H. Schriftruer.

3. of 1. Regum Capite 21.

V. 27. **H**Et geschiedde nu, als Achab dese woorden hoor-
 de, dat hy sijne kleederen scheurde, ende eenen
 sack om sijn vleesch leyde, ende vastede: Hy lach oock ne-
 der in den sack, ende ginck lancksaem.

V. 28: Ende het Woordt des Heeren gheschiedde tot
 Eliam den Thesbiter, segghende :

V. 29. Hebt ghy ghesien, dat Achab sich vernedert voor
 mijn aenghesichte, soo en sal ick dat quaet in sijne daghen
 niet brenghen, in de daghen sijns Soons sal ick dat quaet
 over sijnen huyl brenghen.

BEMERCKINGHE.

Onse Weder Partye, soude hier gheerne hon-
 den staen / dat dese vernederinghe / ende vasten
 van Achab alleen gheschiet is uyt ghebepastheyt
 des

des herten / 't welck sy tracht te bewijfen upt het volghende Capittel / alwaer gheseyt wordt / dat Achab wederom ghevallen is in syn oude hoogheden: maer hoe wepnigh dit sluyt / blijckt upt verscheyden omstandigheden / de welck dies-aengaende aenghereeckent worden in dese twee voorgesamelde Capittelen / te weten 21. ende 22. de eerste omstandigheyt is / dat Achab dyp jaren naer dese vernederinghe wederom de Propheeten vervolght heeft / siet *Cap. 22. v. 1. & 2.* Hoe volght hier upt dat dit vasten / ofte vernederinghe niet gheschiet en is met oprechter / maer met ghebeygder herten: Waer 't saecken dat hy terstont / ofte een wepnigh daer nae/wederom hadde komen te vallen / dan soudemen met recht eenigh naedencken kunnen hebben van eenighe ghebepustheyt / maer de wijle dit soo lanck daer nae gheschiet is / dat en heeft de minste schijnbaerheyt niet / van hier upt te besluyten / dat dit vasten / ende vernederinghe ghesproten zijn upt een dobbel hert.

De tweede omstandigheyt gheeft aen de eerste noch meerder ghewicht; dese staet upt-ghedruckt *Cap. 21. v. 29.* met dese woorden: Om dat Achab seyt Godt / om mijnent wille sich heeft vernedert, te weten / met vasten / ende andersintz / daerom en sal ick gheen quaet brenghen in sijne daghen: Want soo heeft dese plaetse upt het Hebreus overgheset den H. Hieronymus. Wel aen / hoe kan dit samen staen dat Achab soude g. vast hebben upt ghebepustheyt / ende dat nochtans ghedaen hebben om Godts wille? Dit strijdt teghen inalkanderen: ofte wel / soo Partye haer wil houden aen haren Text / den welken aldus luydt; dat Achab sich vernedert heeft voor het aenghesichte Godts, daer sal sy bevinden in hare eyghen bemerckinghe *Num 3.* dat het te segghen is / sonder gheveynsdigheyt, ende met een oprecht hert.

De derde omstandigheyt en is van gheen minder ghewicht / als de twee eerste: te weten / dat Godt de welberdiende straffe soude upt-ghestelt heb-

hebben / om eene ghebepnsde vernederlinghe : hoe kan dit wesen / aenghestien de ghebepnsde eenen groutwel hoor Godt zijn ? *Iob. 8. 13. Iſaia 9. 16. &c.* Godt seyt / dat hy daerom de straffe / die Achab verdient hadde / uptghestelt heeft / om dat hy sich vernedert hadde met vasten. Ergo indien Achab niet ghebepnsder herten ghebast heeft / soo is dan een ghebepnst werck de beweegh-reden ghetweest / waerom dat Godt Achab ghespaert heeft. Ergo Godt heeft een werck / t welck nieuwe straffe verdienende / met een besonder weldaet vergolden : dat strydt teghen de goetheyt Godts / dat hy soo een hoog werck soude verghelden. Ergo upt dese ende hoorgaende omstandicheden / blyckt claer dat Achab niet ghebast en heeft met ghebepnsder maer oprechtter herten / ende ter eeren Godts / ofte om Godts wille, ofte hoor het aengesichte Godts, maer hoor dit vasten / soo Godt selve seyt / heeft Achab verdient de uptstellinghe van sijne straffe / ende Godt versoent. Ergo upt Schylsture blyckt dat het vasten Godt kan versoenen.

Iona Capite 3.

V.7. Ende hy liet uytroepen, ende men sprack te Ninive uyt bevel des Koninckx ende sijner Grooren, segghende : En laet mensch noch beest, runt, noch schaep, jet wat smaecten, ende en laetse niet weyden, noch water drincken.

V.8. Maer mensch ende beest sullen met sacken bedeckt zijn, ende sullen sterckelijck tot Godt roepen, ende sy sullen haer bekeeren, een jeghelijck van sijnen boosen wegh, en van het ghewelt dat in haere handen is.

V.9. Wie weet, Godt mochte sich wenden, ende berouwen hebben, ende hy mochte sich wenden vande hittricheydt sijns toorns, dat wy niet en verghinghen.

V.10. Ende Godt sagh hare wercken, dat sy haer bekeerden van hare boosen wegh: Ende het berouwde Godt over het quaet dat hy ghesproken hadde hen te sullen doen, en endedet niet.

BEMERCKINGHE.

'T blijkt clær uyt dese Schrifstuer-plaetse dat Godt niet die van Niouwe is versoent gheweest/ende de ober-sulckx dat sy aen Godt boldoeninge hebben ghegheben dooz haere boogsheden: de questie is nu/waer dooz sy dit ghedaen hebben? Partye wilt dit alleen toegheschreuen hebben aen haer gheloobe: maer dit wort gesept sonder eenigh fondament in Schrifsture: want behaluen dat de Schrifsture gheen gewach en maect van haer geloobe/maer van hare wercken in't ghemeyn (onder de welck het vasten een was) en dat sy daer by seght/dat Godt haer ghespaert heeft/ om hare wercken, soo moet hy haer dan oock gespaert hebben om't vasten: Ergo wederom uyt dese Schrifstuer-plaetse blijkt dat men/ dooz het vasten/ Godt kan versoenen/ ende boldoen dooz de sonden.

Esther Cap. 4.

V. 15. Doe seyde Esther datmen Mardochæus wederom aensegghen soude.

V. 16. Gaet, vergadert alle de Joden, die te Susa gevonden worden, ende vastet voor my, ende en eet, noch en drincke niet in dry daghen, 's nachts, noch des daeghs, ick en mijne jonghe dochters sullen oock alsoo vasten, ende alsoo sal ick tot den Coninck ingaen.

BEMERCKINGHE.

De berclaringe van den Dordrechtchen Bybel op dese Schrifstuer-plaetse / is de volghende Num 42. Esther wil segghen, in u vasten, ende bidden sult ghy mijner by Gods ghedencken, dat hy sijnen seghen wil gheuen tot de voorbede, die ick den Coninck doen sal.

Siet nu eens / beminde Leser / hoe Partye de Schrifsture naer haeren sin draeyt: want sy seght hier / dat Esther soude doen segghen hebben aen

Mar.

Mardocheus, datmen vooz haer soude bidden daer nochtans den text van Partye in dat heel Capittel/ noch in de volgende/ niet een enkel woort en heeft van bidden, maer alleen mentie maect van vasten: noch Esther en seyt niet (volgens de text van Partye) Bidt vooz my; maer alleenlijck vast voor my, te weten/ op dat Godt de gestelde plage van ons magh afwenden/ 't welck doock metter daet soo geschiet is/ niet upt kracht van het bidden: want daer van en maect de Schryfuer gheen ghewach (volgens den text van Partye) maer upt kracht van het vasten alleen; ergo/ volghens Schryfure/ soo sp leyt/ heeft het vasten kracht om Godt te verwillighen tot het afkeeren der plaeghen.

§. II.

Het voorgaende wordt bewesen uyt de HH.
Oudt Vaders.

Den H. Clemens Romanus, Anno 80.

Constitution. Apostol. Lib. 5. Cap. 19.

Ninivite facto jejuni-
nio trium dierum, &
toridem noctium, im-
pendens divina ira
periculum effugerunt.
Item Esther & Mardo-
cheus, & Judith jeju-
nio facto, malū, quod
impij Holofernes, &
Aman Judæis molie-
bantur, declinarunt.

Als de borghers van Ninive dry daghen/ en
soo veel nachten ghevast hadden/ hebben sp
ontblucht het aenstaende perijckel vande
goddelijcke gramschay. Item Esther, en Mar-
docheus, en Judith, als sp ghevast hadden/ zyn
het quaet ontkomen / 't welck de goddeloose
Holofernes, ende Aman haer bereypt maecten.

Tertullianus Anno 200.

Libro ad Scapulam Capite 4.

Marcus Aurelius, in
Germanicæ expeditione
Christianorum mili-
tium orationibus ad
Deum factis, imbres
in eam illa impetravit.
Quando non genicu-

Marcus Aurelius, in den aentocht van Duyt-
lant, heeft dooz de ghebeden der Christene sol-
daten/ als sp doost leden / regen verkreghen:
en wanneer en zyn de drooghten niet wegh-
gheno

van het Vasten. 255
ghenomen dooz ons kintelen en vasten /

Origenes Anno 226.

Homiliã 4. in Diversos.

Als ghy-lieden vast / vastet upt de liefde
Godts / vastet om hem Rijck der Hemelen.
Als ghy-lieden vast / Alderlieffste / ghy wort
bekeert tot het gheestelijck / ende ghy wort
verheben tot de hemelsche dinghen. Als ghy-
lieden vast / ghy verwint de duyvelen / ende
verjaeght de quade begheerten.

Den H. Cyprianus, Anno 250.

Sermone de Ieiunio, & tentationibus Christi.

Dooz het vasten wort aen Daniel geopent,
haert de uptlegginge der droomen; en de dyp
kinderen komen ongehindert upt den Babi-
lonischen bzant. Moyse volherdende veertigh
daeghen / op den Bergh / met den Heere / ver-
diert dooz het vasten de ghemeynsame aen-
sprake Godts / ende het bedienen der Wet.

Den H. Athanasius, Anno 340.

Exhortatione ad Monachos.

Dooz het vasten hebben die van Ninive de
dreyghementen dooz Jonas boozsept / veran-
dert in een sacht bouwtisse.

Den selven.

Libro de Virginitate.

Ghelijck Adam upt het Paradijs is ghe-
jaeght om de spijs / ende onghewoont-
heyt / alsoo die begheert / sal wederom tot
het Paradijs komen / dooz het vasten / ende
ghewoontheyt.

lationibus, & jejuna-
tionibus nostris etiã
siccitates sunt depulse.

Cum jejunatis ex
dilectione Dei jejunate,
propter regnum
calorum jejunate. Cum
autem jejunatis char-
rissimi, ad spiritualia
convertimini ad cœ-
lestia elevamini. Cum
jejunatis demones
vincitis, mala deside-
ria fugatis.

Daniel interpretatio
somniae revelatur
jejunio, & tres pueri
de Babylonio illasi e-
grediuntur incendio.
Moyse in monte qua-
draginta diebus cum
Domino perseverans,
& Dei familiare collo-
quium, & legis mini-
sterium jejunio pro-
meretur.

His prædictas per
Jonam, Ninivite mi-
nas in placidam rursus
flexere sententiam.

Ut ob escam, & in-
obedientiam protur-
batus est Adam ex Pa-
radiso, ita rursus per
jejunium, & obedien-
tiam, in Paradisum,
qui volet, redibit.

Den

Den H. Basilins Anno 370.

Oratione 1. de Ieiunio.

In morbum incidimus per peccatum, famemur per poenitentiam sine Ieiunio otiosa, & infrugifera est, per Ieiunium satisfacito Deo.

Wy zijn in sieckte gheballen dooz de sonde / laet ons ghenesen worden dooz de boetbeerdigheyt: maer de boetbeerdigheyt sonder vasten is ledich / ende ontzuchtbaer; vol doet aen Godt dooz het vasten.

Den H. Ambrosius Anno 374.

De Eliâ, & Ieiunio Capite 3.

Quid est Ieiunium nisi vitæ imago celestis: Ieiunium refectio animæ, cibus mentis est. Ieiunium est vita Angelorum, Ieiunium culpæ mors, excidium delictorum, remediū salutis, radix gratiæ, fundamentum est Castitatis, hoc gradu ad deū citius pervenitur.

Wat is het vasten anders / als een beelt van't eeuwigh leven: Het vasten is het vermaeck der siele / de spijse des ghemoets. Het vasten is het leven der Enghelen / het is de doot vande schult / het uproepsel der sonden / de medecijne der saligheyt / den wortel der ghenade / het fundament vande supberheyt: Dooz desen trap kommen eerder tot Godt.

Den selven.

Ibidem Capite 9.

Est ergo Ieiunium reconciliationis Sacrificium, virtutis incrementum, quod fecit etiam feminas fortiores augmento gratiæ.

Ieiunium culpe interfectorium est.

Profundum animæ virtus ingressa Ieiunij, culpam latentem interficat.

Het vasten dan / is een Sacrifice van versoeninghe / en vermeerderinghe der dencht; 't welck oock de vrouwen heeft stercker ghemaeckt dooz de vermeerderinghe der gratie.

Item Cap 10. Het vasten doot de schult.

Item Cap 11. Als de kracht van het vasten ghecomen is in het diepste der siele / sp doot de schult die daer verborghen is.

Den selven.

Epistola 82. ad Ecclesiam Vercellensem.

Quæ nobis salus esse potest, nisi Ieiunio eluerimus pec-

Wat saligheyt kander vooz ons wesen / ten 3p dat wy / dooz het vasten / sullen upghe-

ghewasschen hebben onse sonden / aengesien
de Schrifture seyt : Het vasten / ende de ael-
moesse verlost van sonde : Wie zijn dan dese
nieuwe Leeraers de welke de verdiensten
van 't vasten upstuptene

cata nostra, cum
Scriptura dicat: Ieju-
nium, & Eleemosi-
na à peccato liberat?
Qui sunt ergo hi
præceptores novi,
qui meritum exclu-
dunt jejuniij?

Den H. Epiphanius, Anno 380.

In Compend. Doctrina, alias, Serm. I. de jejunio.

Wy vasten / niet om eentgh weldaet te
doen aen de ghene / die vooz ons heeft gele-
den / maer op dat wy het liden des Heeren /
't welck hy vooz ons aenghenomen heeft /
tot onser Zaelighejdt sonden belijden ; ende
op dat het vasten by ons Godt werde toe-
gherekent vooz onse sonden.

Iejunamus, non ut
beneficium aliquod
ei, qui pro nobis
passus est, exhibea-
mus, sed ut Domini
passionem quam pro
nobis ipse suscepit,
ad salutem nostram
confiteamur, & ut
pro peccatis nostris
jejunia nobis, apud
deum suppentur.

Den H. Hieronymus, Anno 390.

In Caput 6. Danielis.

Ist saken dat eenen Coninck / die Godt
niet en kende / vooz dien vastede / den welc-
ken hy van 't perijckel wilde verlost hebben
Hoe veel te meer moeten wy vooz onse ep-
ghen sonden / dooz vasten / dooz waecken /
Godt tot goederterentheydt bugghen?

Si Rex nesciens
Deum ; je unat pro
altero, quem vult de
discrimine liberari:
Quanto magis nos
pro peccatis propriis
mediâ & vigiliis de-
bemus Deum ad cle-
mentiam flectere?

Den H. Ioannes Chrysostronus, Anno 394.

Sermone 1. de Iejunio.

Siet eens wat een goet dat by-brenghen
het vasten / ende onthoudinghe van 't ghene
gheoozloft is : want soo haest als Adam an-
gheraecht heeft 't ghene ongheoozloft was /
by is gheballen : In teghendeel de onthou-
dinghe

Cognosce quan-
tum bonum jejuniū
& abstinentia ab his
quæ licita sunt af-
ferant : nam ubi et-
tigit Adam quod
non licebat, cecidit;

contra abstinentia
ab his quæ licent, suâ
beneficentiâ ruinam
reparat.

dinghe van 't gene gheoozloft is hermaeck-
den val dooz haere weldoentighejdt.

Den selven.

Sermone 2. de Iejunto.

Cum in Paradiso
jejunium pro magnâ
commoditate indicit-
tur, multo magis
extra Paradisum ne-
cessarium postulatur.
Et cum ante plagam
remedium utiliter
demonstratum est,
multo magis faucia-
tis appetendum est
ut præstet vulneribus
sanitatem.

De wijle het vasten tot een groote breucht
wozt verkondight / veel meer bereyscht het
noot sakelijck te wesen buyten het Paradys:
Ende de wijle het een profijtigh remedie ge-
thoont wozt te wesen / eer de wonde ghege-
ben was / veel meer moet het vande ghe-
querste begheert wozen / op dat het de won-
den ghenese.

Den H. Augustinus Anno 429.

Tractatu de utilitate Iejunij Cap. 3.

Deo ergo placet,
quia te crucias? ergo
crudelis est qui de-
lectatur panis tuis,
Responde hujusmo-
di tentatori: Exer-
cio me plane ut ille
pâcat, do de me pâ-
nas ut ille subveniat,
ut placeam oculis
ejus.

Juden den dupbel u komt segghen: Be-
haeght het dan Godt / dat ghy u pijnicht
met vasten? Soo is hy dan wzeet / de wijle
hy ghenoechte neemt in uwe pijnlijckheden.
Antwoort aen soodaenigen tenceerder: Jae/
ick pijnighe my / op dat Godt my spaere/
ick kastijde my / op dat hy my helpe / op dat
ick aen hem magh behaeghen.

Den H. Leo, Anno 440.

Sermone 3. de Iejunio septimi mensis.

Ad exorandam
misericordiam Dei,
& ad renovandum
statum fragilitatis
humanae, quantum
valeant religiosa je-
junia, sanctorum
Prophetarum prædi-
catione cognoscimus
qui divina justitia
comunionem,

Hoe krachtigh dat het Godts-dienstigh va-
sten is om te verbidden de bermhertighejdt
Godts / ende om te vernieuwen den staet
vande menschelijcke swackhejt / leeren wy
uyt het segghen vande H. Propheten / de
welcke openlijck segghen / dat de Godde-
lijcke Rechtheerdighejt / de welcke het volck
van

van Israel diechtwilg dooz de sonde verdient hadde / niet en kan versoent worden als dooz het vasten.

quam frequenter populus Israel merito iniquitatis incidit, non nisi jejuniis protestantur posse placari.

Den selven.

Sermone 4. de Quadragesima.

'T is dooz de Goddelijcke instellinghe seer wel voorszien / dat het veertigh-daeghsche vasten ons een medecijne sou wesen / om te herstellen de supberhejdt der ghemoedeten / op weleke daeghen de sculden van voorzleden tijden dooz de goede wercken souden gerafsoneert / ende dooz een supber vasten souden verteert worden.

Magnâ divinæ institutionis salubritate provisum est, ut ad reparandam mentium puritatem, quadraginta nobis dierum exercitatio menderetur, in quibus aliorum temporum culpas, & pia opera redimerent, & jejunia casta decoquerent.

B E S L U Y T.

In dit Tractaet hebb' ick voor eerst uyt de H. Schryfture / ende Out-baders betwisen / datmen dooz het vasten kan verdienen by Godt; ten tweeden, datmen dooz het selve kan holdoen vooz syne sonden / ende Godt daer mede versoenen; niet ghelijck onse Kemnitius valschehlyck toeschryft / *ex opere operato*, uyt kracht van het werck selve / ghelijck als wy leeren vande H. Sacramenten / maer *ex opere operantis*, dat is / uyt kracht vande debotie / ofte deught der ghenet die vasten: Waer uyt wy seer wel besluyten / dat het vasten eene sekere soorte van Godts-dienstighejdt is / de wyle het een

werck is/ npt debotte/ deught / ofte gehoorzaam-
hepdt ghedaen wesende / 't welck aen Godt be-
haeght / ende aenghenaem is. Doch op dat wy
dese slot-reden niet en souden schijnen te maecten
sonder eenigh fundament / wy steunen hier in op
de Schryfture / ende Out-vadersg.

Op de Schryfture / want *Luca. 2. v. 37.* wordt ge-
sepdt van Anna de weduwe / dat sy niet en weeck uyt
den Tempel, met vasten ende bidden, Godt dienende nacht
ende dagh.

Merckt hier datter ghesepdt wordt / dat sy
Godt diende : waer mede? met vasten ende bidden:
Ergo de Schryfture sepdt updruckelijck / datmen
dienst doet aen Godt niet alleen met bidden /
maer oock met vasten.

Item *Rom. 2. v. 1.* Ick bidde u dan, Broeders, door
de ontferminghen Godts, dat ghy uwe Lichaemen stelt
tot een levende, Heylighe, ende Gode wel-behaghen-
de offerhande, welcke is uwen redelijcken Godts
dienst.

Waer van spreekt hier den Apostel: den Dor-
rechtchen Bijbel antwoordt *Num. 5.* Van de doodin-
ghe der begheerlijckheden.

Du moet my Partye bekennen / dat het vasten
een vande bequaemste middelen is om de begheer-
lijckheden te dooden; ende dit dooden der begheer-
lijckheden noemt Paulus, eene levende, heylighe, ende
Gode wel-behagende offerhande, ende redelijcken Godts-
dienst : Ergo het vasten / dooz het welck naeme-
lijck de begheerlijckheden ghedoodt worden / en
kan niet anders wesen / als / eene levende, heylighe,
ende Gode wel-behagende offerhande, ende redelijcken
Godts-dienst.

Soo spreken oock mede de Out-vadersg.

Ten eersten, *Concil. Nican. 1. Can. 5.* Op datmen een suy-
ver ende solemneel vasten aen Godt magh op-offeren.

Ten tweeden, den ouden Tertullianus *Lib. de resurrect.*
carnis: Ick segghe dat het vasten, ende eten van drooghe
spijzen Gode aenghenaeme offerhanden zijn.

Ten derden, den H. Cyprianus *Sermom de Ieiunio, & ten-*
tat.

eat. Christi, sprekende vande ghene die vasten / ende haere lichaemen kastsijden / seyd aldus: Aen haer en heeft gheen vrucht ontbroken, als wanneer dat de nederigheydt offerende een Sacrificie van een rouwich hert, haer heeft gheworpen voor de voeten Godts.

Ten vierden, den H. Ambrosius *de Helia, & Ieiunio Cap. 9.* Het vasten, seyd hy / is een Sacrificie van versoeninghe.

Ten vijfden, Prudentius *Hymno 7 Ieiunantium*: O Christe, seyd hy / staet ons by inde suuyere maetigheyt, ende siet onsen Feestdagh aen met een bly ghelact, de wijle wy offeren de slagh-offerande van vasten.

Ten seften, den H. Leo *Serm. 2. de Ieiunio decimi mensis*, voor het volkomen ghenieten van alle vruchten, wordt aen Godt, den ghever van al, seer weerdelijck op-ghe-offert, de offerande vande onthoudinghe.

Ten seuensten, den H. Eligius *Homilia 3. de Ieiunio*: Het vasten, seyd hy / is een Sacrificie van versoeninghe.

H E T

VIERDE TRACTAET

De voornaemste op-worpinghen van Partije worden beantwoordt.

HET I. CAPITTEL.

Op-worpinghen uyt Schrifture.

Eerste op-worpinghe.

Matthai Capite 15. v. II.

Het gene ten monde ingaet, en ontreyngt den mensch niet, maer het gene ten monde uytgaet, dat ontreyngt den mensch.

Antwoorde.

Ick antwoorde met de woorden van Christus selve v. 20. daer hy beduydelijck seyt/wat hy hier door verstaet/te weten: Het eten met ongewaschen handen en ontreyngt den mensche niet. Wat doet dit teghen ons valzen? Christus berispt de Joden/om dat sy haer inbeelden dat sy besmet wierden / soo wanneer sy aten met onghewasschene handen: Ergo hy berispt de Chzistenen / om dat sy haer onthouden van sekere spijsen. Hoe volght dat? De Joden lieten haer voorstaen / dat haere Zielen besmet wierden / als sy aten met besmette handen: Christus seyd dat ontwaerachtigh is / ende wy houden dat mede booz ontwaerachtigh: wat is hier teghen ons? waer seyd hier Christus dat

dat de spijzen / als sy verboden zijn / de zielen niet
en besmetten?

Tweede op-worpinghe.

I. Corinth. Capite 10.

V. 25. Eet al dat in't Vleesch-huys verkocht wort, niets
ondervraghende om der conscientie wille.

V. 26. Want de aerde is des Heeren, ende de volheydt
der selve.

V. 27. Ende indien u jemandt vande ongheloovighe
noodt, ende ghy daer gaen wilt, eet al wat u lieden voor-
ghestelt wordt, niets ondervraghende om der conscientie
wille.

Antwoorde.

Wie sal ons hier beter kunnen antwoorden/
als Paulus selve? Hoozt wat hy seydte terstonde
naer dese hoven-ghemelde woorden: Maer soo je-
mandt tot u. l. seght: Dat is afgoden-offer; en eet het niet
om des ghenen wille die u dat te kennen ghegheven heeft,
ende om der conscientie wille. V. 28.

Overweeght eens alle de omstandigheden die
hier upt-ghedrukt worden:

De eerste is / dat Paulus hier uptdrukelijck seght/
dat hy te voren ghesproken heeft van spijzen die
de afgoden gheoffert waeren / hier van / seydte hy /
dat sy soo scrupulens niet en moesten zijn / dat sy
op publycke maeltijden / oft inde vleesch-huysen
moesten vraghen: Is dese / ofte dese spijse gheen
afgoden-offer? Waerom en was het niet van
noode dat te vraghen? om der conscientie wille, seght
Paulus. Wat is dit anders te segghen / als / op dat
ghy wetende dat het afgoden-offer is / ende daer
van etende utwe conscientie niet en besmet / dat
blijckt klaer upt de

Tweede omstandigheyt / daer hy seydte: Indien u
jemandt seyde: Dat is afgoden-offer; en etet niet. Waer-
om?

om te weten / om dat ghy nu weet dat het afgoden-offer is / ende dies-bolghende / dat etende met soodanige wetenschap / uwe consciencie daer door soudt beswaeren / want (ghelijck als Paulus daer by boeght) ghy en mooght niet eten / om der consciencie wille.

Soo verre is 't van daer / van / dat dese Schrif- ture soude stryden teghen het onderscheyt dat wy maecten van sekere spijzen / dat sy gantschelijck is tot ons hoordeel; want

Ten eersten, hier ghebiedt Paulus, dat de Chri- stenen haer souden onthouden van sekere spijzen: wanneer; als sy weten datse den afgoden gheof- fert sijn: waerom? om dat sy *Aktor. 15. v. 29.* van het Concilie der Apostelen verboden waren. Hier upt beslypt ick. Ergo 't is de Christenen gheoor- loft sekere spijzen niet te eten / ofte te derben / om dat sy verboden sijn.

Ten tweeden, seyd Paulus, dat de consciencie der Christenen wel kan beswaert worden / door het eten van sekere spijzen / die verboden sijn; dat seg- ghen wy oock: Ergo wy komen hier in over een met Paulus.

Derde op-worpinghe.

I. Timoth. Capite 4.

V. 5. Doch den Gheest seght duydelyck, dat inde laetste tijden sommighe sullen af-vallen van het gheloove, haer beghevende tot verleydende gheesten, ende leeringhen der duyvelen.

V. 2. Door gheveynstheydt der leughen-sprekers, heb- bende haere eyghen consciencie als met een brandt-yser toe-gheschroeyt,

V. 3. Verbiedende te houwelijken, ghebiedende van spijzen te onthouden, die Godt gheschapen heeft tot nut- ringhe, met danck-segghinghe, voor de gheloovighe, ende die de waerheydt bekent hebben.

Op dese leste woorden stelt den Dordrechtschen
Bijbel

Bijbel dese volghende bemerckinghe *Num. 10.* Ten tijden des nieuwen Testaments is het onderscheydt der spijzen wegh-ghenomen. Ende den boozsejden Bijbel wyft ons aen / het *10. Capittel Actor. v. 15.* daer aen Petro ghesepdt wordt: Het ghene Godt ghereynight, heeft, en sult ghy niet ghemeyn maecken.

Antwoorde.

Voor eerst aengaende dese bemerckinghe / te weten / dat het onderscheydt der spijzen soude wegh-ghenomen zijn in het nieuw Testament / dit strijt teghen *Actor. 15. v. 29.* alwaer de Christenen belast wort vande Apostelen selve / dat sy haer souden onthouden van 't ghene de afgoden ghecoffert was, ende van bloedt, ende van het verstickte. Dese selve ordonnan- tie heeft oock Paulus *Actor. 16. v. 4.* overghegheben om t'onderhouden aen de Ghemeynten daer hy doozreysden; van ghelijcken oock heeft hy aen die van Corinthien) soo als boven ghesepdt is) belast dat sy niet en souden eten van 't ghene de afgoden ghecoffert was: Ergo 't is valsch / in 't ghemeyn ghesproken / dat het onderscheydt van sekere spijzen in 't nieuw Testament wegh-ghenomen is.

Ten tweeden, wat aengaet de aentwijssinghe op *Actor. 10. v. 15.* Daer aen Petro ghesepdt wordt: Het gene Godt gereynight heeft, en sult ghy niet gemeyn maecken, en doet niet ter saecke / dit bewijse ick uyt de eygghen woorden Petri, *v. 14.* daer Petrus sejt / Dat hy noyt ghegeten en heeft dat onreyn was, wat waren dit van booz spijzen? Den Dordrechtchen Bijbel antwoort: *Num. 14* De welcke Godt in 't oude Testament verboden hadde, te weten: Conynen / Haesen / Berc- kens *Levit. 11. 4.* Arenden / Habicken / Zee-arenden / Kraepen / Raeden / Strups-voghels / Op- vaers / Krepghers / Ec. *Deut. 14.* Dit waren oock naemelyck de ghedierten / de welke aen Petro verhoont werden in een groot lynen laecken afdaelende vanden Hemel op d'aerde / ende van dese

se spijfen seght Petrus (soo Partije mede bekent) dat hy noyt gegeten heeft om dat sy onreyn waren/ ghelijck als sy by de Joden oock nactrer daet waren; wat doet dit nu ten propooste / om te bewijfen dat wy gheen onderschepdt en moghen maerken van sekere andere spijfen / de welke wy niet en houden booz onreyn (want wy segghen dat alle spijfen in haer selben reyn / ende goet zijn) maer booz verboden?

Derhalven soo is het seker dat Godt hier aen Petro niet ghesproken en heeft van de spijfen selve / maer van't gene dooz die spijfen beteeckent wiert / te weten de Heydenen / de welke de Joden booz onreyn hielden / ende soo Godt Petrum wilde senden tot den Heydenschen Bevel-hebber Cornelium, om hem te onderwijfen in't Chystelijck geloobe; op dat Petrus sich niet en soude excuseren van te handelen met een heydensch mensch / die hy booz onreyn hielt / soo heeft hy hem dooz het verthoouen van dese spijfen / willen verthoouen dat hy de Heydenen nu niet meer en moest houden booz onreyn / maer oock bequaem vande belosten Godts / die hy aen de Joden ghedaen hadde / om mede deelachtigh te worden van sijne ghenaden. Godt dan heeft hier / onder ghelijckenisse / van gheen onderschepdt te maerken tusschen Heydenen / en Joden / soo veel aengact de belosten Godts; ende Partije neemt dit op / om te bestrijden het onderschepdt dat wy maecken van sekere spijfen. Wie hoorde opt soo-daenigh ghevolgh? Ergo dan / noch de bemerckinghe van den Dordrechtschen Bijbel, noch de aentwijsinghe / en doen hier niet een siet ten propooste.

Laet ons nu komen tot de Schyftuer-plaetse selve / daer Paulus seyt / datter in de laerste tijden sullen komen eenighe verleydende Gheesten / de welke sullen booz-stellen / leeringhen der duybelen / naemelijck als sy sullen gebieden te onthouden van spijfen die Godt gheschapien heeft. Hier upt besluyt onse Partije alsoo : Maer de Roomsche ghebieden
te

te onthouden van spijzen / die Godt gheschaepen heeft ; Ergo sy zijn die verleydende gheesten / de welke boorzstellen leeringhen der dupvelen.

Ick antworde wederom niet een hayz tot ons propoost ; want wy moeten sien / wat menschen Paulus hier verstaet dooz dese verleydende geesten. Wie kunnen wy hier beter te rade gaen / als die mannen / de welke narder hebben gheleest aen de tijden der Apostelen ? Hoozt die dan spreken.

Ten eersten, Den ouden Tertullianus over heerchten-hondert jaeren : *Lib. de Ieiunio Cap. 15* Den Apostel / seyt hy / veroorzdeelt van doen af / de Ketters / de welke souden ghebieden eene onthoudinghe booz alijt / ende dat / om te niet te doen / ende te versnaden de wercken des Scheppers / hoedanighe te vinden zijn hy Marcion ende Tarianus.

Ten tweeden, Den H Hieronymus over twelf hondert en sestig jaeren *Lib. 2. advers. Iovin.* Den Apostel / seyt hy / wijst ons hier aen / Marcion ende Tatianus, ende andere Ketters / de welke belasten eene ghestadighe onthoudinghe booz alijt / ende dat / om te niet te doen / ende te versnaden / ende te schroomen de wercken des Scheppers.

Ten derden, den H. Augustinus over twaelf hondert jaeren. *Libro contra Adimant. Manich. Cap. 14.* Den Apostel / seyt hy / seght dat ter inde laetste tijden sommighe sullen wesen / die verbieden sullen te houwelijcken / haer onthoudende van spijzen / die Godt gheschaepen heeft. Hy wijst ons hier eygentlijck op de Manichéen, de welke haer onthouden van soodanighe spijzen / niet om haere begheerlijckhepdt te temmen / ofte op dat sy de swachhepdt van een ander souden boozkomen ; maer om dat sy meynen dat alle bleesch onreyn is / ende loochenen dat Godt den Schepper daer van is.

Doch op dat Partye hier / naer gewoonte / niet

Prædamnans jam hæreticos abstinentiam perpetuam præcepturos, ad destruenda, & despicienda opera Creatoris, quales inveniam apud Marcionem, & Tatianum.

Marcionem designat, & Tatianum, & ceteros hæreticos, qui abstinentiam indicunt perpetuam ad destruenda, & despicienda, & abominanda opera Creatoris.

In novissimis temporibus futuros dicit quosdam prohibentes nubere, abstinentes a cibis, quos Deus creavit. Hos enim (Manichæos) proprie designat, qui non propterea temperant a talibus cibis ut aut concupiscentiam suam refrænent, aut infirmitati alterius parcant; sed quia ipsas carnes immundas putant earum creatorem Deum esse negantes.

niet en segghe / dat de Oudt-baders haer gheen reghel en moeten wesen (al-hoe-wel dit een soozte van vermetentheydt is / de verklaringhen te verwerten van die groote mannen / de welke / als naerder wesende aen de tijden der Apostelen / ende meer verlicht vanden Gheest Godts / in het verstaen van Schyftuer / als Partije (soo thoone sek dan upt de woorden vanden H. Paulus selve dat dit soo moet verstaen worden / ghelijck die booznoemde Oud-baders dat upt legghen.

Merckt op die woorden Pauli: Spijsen die Godt gheschapien heeft tot nuttinghe; wederom boeghter Paulus dese woorden by / Die Godt gheschapien heeft tot nuttinghe? Was het niet ghenoech te segghen: Daer sullen sommighe komen / die gebleden sullen te onthouden van spijsen? waerom dan boozder gheseyt / die Godt gheschapien heeft tot nuttinghe? Hier hebt ghy in dese woorden precis de wederlegginge van Marcion en Tatianus, ende de Manichéen, ende andere dierghelycke ketters. Want dese leerden / soo blijkt upt de Oudt-baders / die op die selve tijden gheleef hebben.

Ten eersten, dat men sich most onthouden gheschadelijck, ende voor altydt, van sekere spijsen / naemelijck alle vleesch. Hier op seyt Paulus: Ten is niet soo / want de spijsen sijn ghegheben tot nuttinghe, Ergo niet om die te verbieden voor altyt.

Ten tweeden, leerden sy / dat die spijsen vande welke sy haer onthielven / in haer eygen selven quaet waeren / ende onreyn; waerom? Om dat sy meynen dat sy van Godt niet gheschapien en waeren / maer vanden Duybel / ghelijck Augustinus, ghetuyght *Lib. 30. contra Faust. Capite 5.* Hier op seyt Paulus 't is onwacachtigh; want alle de spijsen sijn van Godt gheschapien. Seght my nu eens; wat is hier teghen ons? Waer is hier het minste ghewach van onse onthoudinghe van sekere spijsen? hebben wy opt aen de Christenen gheboden haer te onthouden van alle vleesch, ende dat voor altyt, sonder opt dat te moghen nutten? hebben wy

wy opt gheleert / dat de spijzen / oock als sy verboden worden van ons / in haer selben quaet / ende onreyn zijn : hebben wy opt gheleert / datter eentghe spijzen van Godt niet gheschapen en zijn / maer banden dupbel : Soo niet / ghelijck de heele werelt wel weet / wat doet dan dese Schyftuer-plaetse Pauli teghen ons : De Ondtvaders getuyghen dat het Paulus hier heeft teghen Marcion, Tattianus, de Manichéen, ende andere Ketterg ; den Text selve gheeft dat oock upt / ende soo verre ist van daer / dat wy met dese Ketterg / rakende de onthoudinghe / jets soude ghemeyn hebben / dat wy haer in hare onthoudinghe / veroordeelen als Ketterg. Ergo dese Schyftuer-plaetse Pauli en kan ons in het minste niet hinderen.

Indien my Partije boozder wilt pramen met de woorden Pauli, daer hy seyt / dat dese berlepende gheesten sullen komen in de laetste tijden, oversulck dat dit niet en kan verstaen worden bande oude Ketterg / nae welcker tijden de werelt noch beerthien-hondert jaren daer naer geduert heeft / maer dat dit moet verstaen worden van onse tijden / de welcke de laetste zijn.

Ich antwoorde / dat de Apostelen de laetste tijden noemen / op de welcke Christus in de werelt ghekomen is / ofte alle de eeuwen de welcke daer zijn van Christus gheboorte af tot het eynde des wereltdg / ick neme tot ghetuyghe :

Eerst den selven H. Paulus *i. Cor. 10. 11.* Daer hy desen tijdt noemt : De eynden der eeuwen.

Ten tweeden, Den H. Petrus, *Actor. 2. V. 17.* Daer hy desen tijdt noemt : De laetste daghen. Dit bevestigt den Dordrechtschen Bijbel, met dese bemerckinghe *Num. 39.* segghende : Soo worden ghenacmt de tijden des Rijkx Christi nae sijne komste.

Ten derden, den selven H. Petrus *Epist. 1. Cap. 1. V. 20.* daer hy seyt / dat Christus gheopenbaert is geweest op de laetste tijden.

Ten vierden, den H. Joannes *Epist. 1. Cap. 1. V. 18.* daer hy seyt ; datter vele Antichristen waren t'sijnen

nen

nen tijde / waer uyt wy kennen, seyt hy / dat het de laetste ure is.

Wat wilt ghy noch meer / ofte klaerder? Indien de Apostelen (oock volgens de bekenentnisse van Partije) haere tijden ghenaeemt hebben de laetste tijden, hoe veel te meer dan moghen alsoo ghe-noemt worden de tijden / op de welke Marcion, Tatianus, de Manichéén, ende dierghelycke Ketters gheweest zijn / aenghesien dat sy lanck daer nae zijn geweest? Oversulcx en is hier wederom niet teghen ons / maer alles tot ons voordeel. Doch Partije praemt dese Schrifstuer-plaetse noch boozder / als sy ons op werpt dat Paulus de onthoudinghe van sekere spijzen / hout booz hypocrisie / ofte ghebepustheydt.

Ick stemme Partije dat geerne toe / doch in dien sin / in den welcken Paulus hier spreekt / te weten bande onthoudinghe der Marcionisten, Tatianen, en Manichéén, de welke op pretext van heyligheydt / haer booz altyt onthielden van vleesch / om dat sy meynen dat het van der Duppel ghemaect was / ende niet van Godt: diesvolghende meynen hier mede Godt dienst te doen / soo wanneer sy dierghelycke spijzen niet aen en raecten: maer dierghelyck booznemen en heeft noyt de Roomsche Kercke ghehadt in hare onthoudinghe / ergo wederom niet een sier teghen ons.

Vierde Op-worpinghe.

Ad Titum Cap. I. v. 15.

Alle dinghen zijn reyn, aenden reynen,

Dat is / seght den Dordrechtschen Bijbel *Num. 44. 49.* Allerley spijzen, sijn gheoorloft te eten.

Antwoorde.

¶ Is een ander dinghen / te seggen dat de spijzen onreyn zijn / ende wat anders is / te segghen / dat

dat sy onghoorloft zijn. Wy houden staende met den H. Apostel Paulus, dat alle schepsel Godt's npt der natuere goet is / ende alle spijzen in haer selben reyn: maer wy leeren dat alle spijzen niet geoorloft en zijn. want het verbodt / al-hoe-wel het de spijzen niet onreyn en maectt / maecttse nochtans onghoorloft; dat blyckt aen de vrucht de welke Godt aen Adam, en Eva verboden heeft / sy bleef goet / ende reyn / aengaende haere natuere / maer sy was onghoorloft / soo haest als sy van Godt was verboden.

Ten tweeden, wat doet dese hooznoemde Schryftuer-plaetse wederom teghen ons / aenghestien dat den Apostel (soo Partije selve bekent *Num. 44.*) hier handelt van het onderscheydt der spijzen in den ouden Testamente bevolen? Waer hebben wy opt dierghelijcke spijzen / booz alijt / ende op de selve maniere / ende tot den selben eynde verboden / ghelijck het aen de Joden verboden was?

Vijfde opworpinghe,

Colossens. capite 2.

V. 20. Indien ghy dan met Christo, de eerste beghinselfen der werelt zijt af-ghestorven, wat wort ghy, gelijk of ghy in de werelt leefde, met insetringhen belast?

V. 21. Naemlijck, en raectt niet, noch en smaectt niet, noch en roert niet aen.

Antwoorde.

Oyt de woorden Pauli blyckt soo claer als den middagh / dat de Colossensen soo superstiteus waeren / dat sy sommighe spijzen niet alleen niet en wilden smaecten / maer oock selve niet raecten / noch aen roeren; waer npt men wettelijck besluyt; dat sy haer inbeelden dat dese spijzen onreyn waeren; Niet sulckx en doen wy / ergo niet teghen ons.

Doch wat ist van noode dat ick hier op antwoorde /

woorde / aenghesien dat de bemerckinghen vanden Dordrechtschen Bijbel de saecke uytwijzen dooz ons? laet ons die hoozen:

Op dese woorden Pauli: Dat u niemant en veroordeele &c. stelt hy dese bemerckinghe Num. 61. Hier mede besluyt den Apostel den voorgaenden handel, ende eerst teghen de Ceremonien, daer naer teghen de Platonische Philosophic, ende eyndelijck teghen de in-settinghe der menschen.

Dan wat Ceremonien spreekt hier den H. Apostel? te weten / vande Ceremonien der Wet van Godt inghestelt in 't oude Testament / aengaende het onderscheydt van sekere spijssen / ende dranck; soo seyd den selven Dordrechtschen Bijbel Num. 63. ende 64. ende 79. Ergo niet een zier teghen ons; want die ceremonien aengaende de onthoudinghe van spijssen in 't oude Testament verboden / en ghebruycken wy niet.

Doorder / van wat in-settinghen der menschen spreekt hier den Apostel? sonder twijffel / van in-settinghen raeckende het onthouden van sekere spijse / ende dranck / dat blijkt klaer uyt v. 16. ende 21. Maer van hoedanighe onthoudinghe spreekt Paulus? oft gelijck nu by ons ghebruyckt wordt / oft ghelijck by de Joden ghebruyckelijck was? Den Dordrechtschen Bijbel antwoydt Num. 64. Ghelijck de Joden in 't oude Testament in sekeren gevalle bevolen was, oock in dranck onderscheydt te maecten. Item Num. 63. Dat ghy sulck onderscheyt der spijse ofte dranck, niet meer en onderhoudt, als Godt in 't oude Testament hadde inghestelt. Spreekt Paulus van die in-settinghen? Ergo niet teghen ons / want wy en onderhouden die niet.

Maer wat wilt Paulus segghen met dese woorden: Dat u niemant en veroordeele in spijse, ofte in dranck? Den Dordrechtschen Bijbel antwoydt Num. 62. Dat is te segghen: Dat u niemant en veroordeele als onreyn, ende overtreders der Wet, ghelijck de Joden plachten te doen. Is dit den sin van Paulus? Ergo niet een hayz teghen ons; want / noch wy
en

en onderhouden die Joodtsche onthoudinghe /
 noch wy en oordeelense niet als onreyn die raec-
 ken, die aenroeren, die smaecten, als oft sy door het
 enckel raecken, roeren, oft smaecten van sekere spij-
 sen onreyn werden ghelijck als de Joden / die
 meynden / dat sy oock lichamelijck onreyn wer-
 den / door het raecken alleen van sekere spijzen.
 Maer / ghelijck Adam ende Eva hare siele ontrep-
 nigh hebben met het eten van sekere spijse / niet
 om dat sy quaedt was / maer om dat sy verboden
 was ; alsoo segghen wy mede vande ghene die
 verboden spijzen eten.

HET II. CAPITTEL.

Op-worpinghen van Partije uyt de Oudt- Vaders.

Eerste Opworpinghe.

Montanus is by de oude Kercke booz eenen ket-
 ter ghehouden / om dat hy de eerste gheweest
 is die werten ghemaect heeft van't vasten / ende
 het onderschept van spijzen in-ghevoert heeft.

Antwoorde.

Voor eerst: 't is onwaerachtigh dat Montanus
 den ketter / den eersten gheweest is die werten
 ghemaect heeft van't vasten: want by Eusebius
 lib 5, cap. 17 wiens ghetuyghentisse van Partije wordt
 byghebrach / en staet niet anders in't Griec / als
 dat hy * werten heeft ghestelt aen het vasten; sonder
 eenigh ghewach te maecten dat hy den eersten is
 gheweest. Maer dit woordcken (eersten) isser van
 onse Partije, teghen den Griec'chen text by ghe-
 boeght / namelijck van die van Basel in't jaer 1538.

* ο υνετας
 υποστηρικτος.

Anderz heeft de *Editte* van Robertus Stephanus, te Parijs in't jaer 1544.

Ten tweeden, 't is onwaerachtigh / dat hy het onderscheyt van spijzen heeft ingheboert: want ten eersten Eusebius en maecht hier van de minste mentie niet: ten tweeden/contrarie blyckt upt de ghetupghenissen der *Quint-baderen*/die ick boven booz-ghesteld hebbe *Tract. 2. Cap. 1. § 2.* alwaer oock die *Quint-baders*/de welke Montanum hebben ghehouden booz ketter / het onderscheydt van sekere spijzen aen-nemen / ende booz goet houden: Hoe kan dit wesen / dat sy Montanum souden stellen onder de ketterz / om dat hy ingheboert hadde het onderscheydt van spijzen / ende dat die selve nochtang dat onderscheydt souden pzyisen / ende booz goedt houden?

Tweede Opworpinge.

Sozomenus, *libro 1. Cap. 12.* verhaelt dat den *Bischof Spiridion* vleesch heeft boozghesteld / ten tijde van't *biertigh-daeghsche vasten* / aen eenen *Gast* die ober-ghekomen was.

Antwoorde.

Laet ons Sozomenum selbe hoozen spzeken: Hoe heelefdelijck / ende goedertierlijck / sepdit hy / dat *Spiridion* de *Gasten* placht te ontfanghen / sullen wy hier upt verstaen: Als nu het *biertigh-daeghsche vasten* aenstaende was / daer is semandt bande repse / op die daghen / tot hem ghekomen / op de welke hy ghewoon was saemen met de sijne te vasten / ende op eenen sekren ghestelden dagh te eten / naer dat hy eenighe daghen sonder eten oberghebzacht hadde. Soo *Spiridion* dan sagh dat sijnen *Gast* heel bande repse vermoept was: Wel aen / sepdit hy / *Dochter* / wascht eerst de voeten

ten van desen man / ende stelt hem daer naer spij-
sen voor. Maer soo de Maghet gheantwoordt
hadde / datter noch broodt in hups en was / noch
gheroost koozn (want het bereydtel van dese
saecken soude noodeloos geweest hebben ter oorz-
saecke van 't vasten) Spiridion, naer dat hy Godt
aengheroepen hadde / ende vergiffnisse gebeden/
heeft aen de Dochter belast dat sy vercken-bleesch
soude koken / het welck hy in hups hadde / ghes-
souten : 't welck ghekockt wesende / hy doet den
Gast met hem sitten aen taesel / ende heeft begost
van het boozghestelt bleesch te eten: hy berweckte
den Gast om saemen met hem te doen: Het welck
soo hy wepgherde te doen / seggende dat hy Chri-
sten was : Om dese oorzaecke / septe Spiridion,
soudet min moeren wepgheren ; want de Schrif-
ture sepdit dat alles repn is aen den repnen.

Daer hebt ghy het heel verhael van Sozomenus,
soo het leght.

Bemerckt hier ten eersten, dat Sozomenus sepdit/
dat het viertigh daeghsche vasten aenstaende was: Ergo
soo en heeft Spiridion het bleesch niet booz-gestelt/
als her nu metter daer het viertigh-daeghsche
vasten was : wanneer dan ? te weten op die da-
ghen / de welcke booz dit vasten gingen / op de
welcke Spiridion met de sijne (ofte uyt besondere
deborre / ofte uyt kracht bande werten / die hy aen
de sijne besonderlijck ghestelt hadde / ghelijcker-
wijs nu ter tijdt noch gheschiedt hy verscheyden
Religieusen) ghewoon was te vasten. Wat doet
dit ter saecke / om te bescreyden de onthoudinghe
van bleesch in ons viertigh-daeghsche vasten:
Doch ghenomen dit waer in 't viertigh-daegh-
sche vasten gheschiedt /

Bemerckt ten tweeden, datter in het gantsch
hups van Spiridion gheene andere spijse en is te
binden gheweest als ghesouten vercken-bleesch:
Ergo dat Spiridion dit boozgestelt heeft / en is niet
gheweest uyt eenighe bynhepdt van dat te eten /
S 2 ofte

ofte te laeten / maer upt nootsaekelijckheydt /
 oversulckig en soude dat niet boozghestelt hebben /
 indien hy in sijn huys andere spijse hadde ghe-
 hadt.

Bemerckt ten derden, dat Spiridion, eer hy het
 bleesch boozstelde / verghiffenisse gevraeght heeft van
 Godt. Waer toe dit gevraeght / indien het onder-
 scheydt van sekere spijzen / in het viertrigh-daegh-
 sche vasten / by Godt gheene verbintnisse en
 maecte?

Bemerckt ten vierden, dat den Gast ghewep-
 gert heeft bleesch te eten / alleen om die oorsae-
 ke dat hy Christen was: Dies-volghende en moet
 Partije haer niet verwonderen / als wy segghen/
 dat sy gheene oprechte Christenen en sijn/de welc-
 ke bleesch eten ten tijde van 't viertrigh-daeghsche
 vasten.

Bemerckt ten vijfden, dat Sozomenus dit verhaelt /
 als wesende wat besondres / dat Spiridion aen sijn-
 nen Gast bleesch boozstelde inden vasten: Ergo
 soo en was het niet ghemeyn/bleesch te eten: Er-
 go het derben van bleesch inden vasten/ volghens
 dit verhael/en is niet nieuws/noch superstiteus/
 aenghesien die oude Christenen dat hebben ghe-
 pleeght / jae soo ghepleeght / dat sy wepgherden
 bleesch te eten / om dat sy Christenen waeren.
 Waer mede oock te ntere ghedaen wordt de booz-
 gaende eerste op-worpinghe van Partije, daer sy seyt/
 dat Montanus den Ketter het onderscheydt van
 spijzen ingheboert heeft.

Maer Partije meynt dat dese mijne boozgaende
 antwoorden wederlept worden met 't ghene Spiri-
 dion op 't leste daer hy boeght/ seggende: De Schrif-
 ture seyt dat alles reyn is, aen den reynen: Ergo Spiri-
 dion gheeft hier klaer te kennen / dat het gheooz-
 loft was bleesch te eten / ende niet teghen de wet-
 ten van 't vasten. Doch in dese woorden en is de
 minste kracht niet, want soo en soude hy te bozen
 gheene vergiffenisse ghebeden hebben van Godt/
 waer

waer 't saken dat hy niet ghebreest en hadde booz
eenighe schuldt: want daer de minste schult niet
en is/ ofte ghebreest wordt/ daer en is gheene ber-
ghiffentisse van noode: vreesde hy van schult/ ergo
soo moester jet ongheozloft wesen teghen de wet-
ten van 't vasten.

Waerom dan / sal jemant segghen / heeft Spiri-
dion aen desen Gast ghesepdt: Om dat ghy Christen
zijt, soudt ghy niet moeten weygheren vleesch t'eten?
want alles is reyn aen den reynen? de omstandigheden
selve wijsen de saecke uyt: want desen Christen
bermoept zijnde vanden wegh / ende wel weten-
de datter gheene andere spijsse in hups was / be-
halben het vercken-bleesch: soo merckte hy wel/
dat Spiridion dooz noodtsaeckelijckheyt ghedwou-
ghen was dat booz te stellen: ende soo de noodt-
saeckelijckheyt gheene wet en heeft / soo gaf hy/
met het weygheren van bleesch t'eten/ ghenoegh-
saem te kennen / dat hy dit niet en dede / om dat
het verboden was/ maer om dat het bleesch in sp-
selben onreyn was: Spiridion dan willende dese
verkeerde opinte hem afnemen / heeft ghesepdt:
'T en is gheene Christelijcke leeringhe / te seg-
ghen / dat eenighe spijsse in haer selben onreyn is:
want alles is reyn aen den reynen / naemelijck/
die ghestelt zijn in gheval van noodtsaeckelijck-
heyt / ghelijck wy nu teghentwoordelijck zijn/ de
wijle wy gheene andere spijsse en hebben als
bleesch.

Derde Opworpinghe.

Theodoretus *Lib 5. Hæretic. fabul. Cap. 9. de Abstinentiâ.*
sepdt / dat de Kercke niet en ghebiedt aengaen-
de de onthoudinghe van bleesch/ ofte andere seke-
re spijsen; maer dat dit de ghewoonte is der Ket-
teren.

Antwoorde.

De eyghen woorden van Theodoretus, zijn dese naer-bolghende: De Kercke en omhelst de onthoudinghe van wijn ende vleesch, ende andere spijsen niet, op de selve maniere ghelijck de Kettters dat doen: want de Kettters ghebieden van dese spijsen t'onthouden, als grouwelijck wesende. Maer de Kercke en ghebiet van dese niet: want sy en verbiet het ghebruyck niet daer van: Ende daerom andere ghenieten gherustelijck de toe-ghelaten ghenoechten, andere onthouden haer: ende niemant die rechtsinnigh is, veroordeelt dien die eet: want het onthouden, ende niet onthouden is inde vryheydt des ghe-
moets.

Daer naer besluyt hy met dese woorden: Soo overtuighen dan de heylighe Schriften de dwaelinghe vande Enkratiten, ofte die ghenoecht worden, Onthoudende.

Het is klaer / ende seker / dat Theodoretus hier spreekt vande Enkratiten; soo moeten wy dan ondersoecken wat haere leeringhe eyghentlijck was / verckende het onthouden van sekere spijsen.

Wat gheruyght eerst, hier boven / Theodoretus selve / als hy seyd / dat dese kettters gheboden de onthoudinghe van sekere spijsen / om dat sy meyn-
den dat sekere spijsen onreyn waeren / ofte grouwelijck.

Ten tweeden, den H. Augustinus *Heresi* 25. Sy en eten gheen vleesch / seyd hy / ende hebben eenen grouwel van alle vleesch.

Ten derden, den H. Epiphanius *Heresi* 47. Sy verble-
den al dat leven on-fanghen heeft / daer van een grouwel hebbende / niet upt liefde tot de onthou-
dinghe / ofte van een heerlijck leven / maer upt byese / ende tubeldinghe / op dat sy door het eten van saken die leven / niet en souden verdoemt wor-
den.

Ten

Ten vierden, Anastasius Sinaita *Lib. 11*. Sp onthou-
den haer oock bande vruchten der boomen / als
wesende oorzaecke van sonde / om den boom die
ghenoemt wordt / den boom der onghehoorzamen-
hepde

Doeght nu eens dese gherupghenissen by de bo-
ben-ghemelde woorden van Theodoretus, ende ghy
sult klaer sien vooz de oogh / datter niet een
enckel woordt en is / dat teghen ons strydt:
Want

Theodoretus seydt / dat de Kercke de onthouds-
ghe van wijn / vleesch / ende andere sekere spijzen
niet en omhelst / ghelijck als de Encratiten deden;
want dese hadden een groutwel van alle dat
bleesch was / soo Augustinus gherupghet: sy hielden
het vleesch ende wijn vooz onreyn / soo Theodore-
cus gherupghet: sy hadden een groutwel van al dat
leven ontfanghen hadde / soo Epiphanius gherupghet
oversulckx sy onthielden haer van dierghe-
lijke spijzen vooz altydt: sy onthielden haer niet
upt liefde van marigheyt / maer upt byrese van
verdoemenisse / haer inbeeldende / dat de vruchten
der boomen in haer selven quaet ghetworden wa-
ren / r'sedert dat Adam, ende Eva ghesondicht had-
den / soo Anastasius gherupghet. Alsoo en doet de
rechtstuntghe Kercke niet / seydt *Theodoretus*, want sy
en verbiedt het ghebruyck niet van dese spijzen, als oft
sy onreyn / quaet / ofte groutwelijcke waeren: noch
sy en verbiedt niet sulckx vooz altydt; ende daer-
om is het inde vryheyt des ghemoets te onthouden, ofte
niet te onthouden. Merckt dat *Theodoretus* hier niet
een enckel woordt en heeft van het vasten / maer
dat hy alleenlijck handelt bande onthoudinghe
van sekere spijzen in't ghemeen: ende soo hy de
waere Kercke stelt teghen de Encratiten, segghende
dat de Kercke niet en doet soo als de Encratiten de-
den; soo en seyt hy anders niet / als / dat de Kercke
gheene altydt-duerende onthoudinghe en gebodt
van wijn / van alle vleesch / van al wat leven ont-

fanghen heeft / van vruchten / &c. hebbende daer
van een groutwel als van onreynne / ende quaede
dinghen/ghelijck als de Enkratiten deden. Wat doet
dit altemael teghen ons / aenghesien dat wy het
houden in dit stuck met de oude waere Kercke/
ende niet met de Enkratiten?

Vierde Opworpinge.

Chrysofomus *Homil. 10. in Genesim*: Sepdt opent-
lijck aen syne toe-hoorders / dat sy / oock op
de Vasten-daghen / soo sy niet vasten en kosten /
souden eten eer sy gaemen tot de Predicatie / er-
go soo stont het een jeder by te eten / of niet te
eten.

Antwoorde.

¶ **T**is waer dat Chrysofomus seyt / dat de ghene
niet en kosten vasten / souden eten / eer sy quae-
men naer de Predicatie / maer van hoedanighe
spreekt hy hier? Hoozt syne eyghen woor-
den: Alder-liefste / seydte hy / indien ghy ter
oorsaecke van de krankheyt uws lichaems/den
heelen dagh niet en kont vasten/niemant die wijs
is en sal u daerom berispen: want wy hebben ee-
nen sachtmoedighen ende barmhertighen Heere/
die niets van ons en verpsecht / 't welck hoven
ouwe krachten sy. Indien hier eenighe tegenwoor-
digh zijn / de welke door de krankheyt van't
lichaem niet en kunnen vasten / en nachter blij-
uen / ick rade haer dat sy door haere krankheyt
souden besozght wesen / ende dat sy alsoo niet al-
leen en worden berooft van dese gheestelijcke lee-
ringhe / maer dat sy ghe-eten hebbende meerdere
necessigheyt by brenghen: want daer zijn in der
waerheyt weghen / door de welke / meer als
door de onthoudinghe/de deuren des betrouwens
tot

tot Godt konnen gheopent worden. Die dan spijs
 neemt / ende niet en can vasten / dat hy inldere
 aelmoessen ghebe / dat hy byertigher zy inde ghe-
 beden / dat hy meerdere blytighheyt hebbe om
 te hoozen de Goddelijcke upspreecken / de welc-
 ke door de kranckheyt des lichaems niet belet
 en worden : dat hy sich versoene met sijne byan-
 den / dat hy berghete de injurien : Die dit sal ghe-
 daen hebben / sal vasten een waerachtigh vasten /
 't welck Godt van ons vereyscht : want daerom
 ghebidt hy dese onthoudinghe / op dat wy rem-
 mende de dertelheden des vleeschs dat souden
 ghehoorsaem maecten / ende bequaem om de
 gheboden Godts te volghen. Tot noch toe Chry-
 sofostomus.

Ick en can hier niet een woort binden teghen
 ons / maer alles tot ons boozdeel : want

Ten eersten, seyt Chrysofostomus : Dat de ghene die
 niet en connen vasten / ter oorsake van hare kranck-
 heyt / niet ghehouden en zijn te vasten ; dat seggen
 wy mede.

Ten tweeden, seyt hy / dat de ghene die ter oorsake
 van hare lichamelijcke kranckheyt ghercuseert
 zijn van vasten / souden dat ghebreck vervullen
 met aelmoessen te gheben / met bidden / met het
 Woort Godts te hoozen / &c. So segghen wy
 oock.

Ten derden seyd Chrysofostomus , Dat het een
 oprecht / ende waerachtigh vasten is / het welck
 met dierghelijcke goede wercken ghemenghelt
 wordt ; andersints en is het niet oprecht ; dat
 segghen wy al mede ; naemelijck als onse Predi-
 canten in het veertigh-daeghsche vasten niet al-
 leenlijck en berwecken tot onthoudinghe van
 sekere spijsen / maer naemelijck tot onthoudinge
 van sonden / ende het doen van besondere goede
 wercken.

Ten vierden seyt Chrysofostomus dat de onthoudinge
 van Godt gheboden is / ende dat / om te temmen

de dertelheben des vleesch; dat is mede ons eyghen leere.

Daer is altemael dat Chrysoftomus hier seyd/ ende dat altemael doet booz ons / ergo te verghes; komt Partye ons met dese plaetse bestrijden.

Vijfde Opworpinge.

Augustinus *Lib. 30. contra Faustum Cap. 5.* seyd/ dat de Christenen van synen tijdt bycans allegaer sich onthielden / naemelijck in't vtertigh-daeghsche vasten / niet alleen van vleesch / maer oock van sekere vzychten/ min of meer als jemandt wilde/ ofte kost.

Merckt/ seght Partye dat de Christenen ten tijde van Augustinus niet allegaer heertigh dagen en vasteden / maer soo Augustinus seyt / bycans allegaer. Ergo soo en was het aen allegaer niet gheboden te vasten: Verhalben seyt Augustinus, dat sy haer onthielden van vleesch/ ende van vzychten: maer soo een seder begheerde / of koste: Ergo het stont haer by/ sulckx te doen/ of te laeten.

Antwoorde.

Wat kunnen wy meer wenschen tot ons booz deel / als dat de Christenen ten tijde van Augustinus vtertigh daghen hebben ghevast / ende op dien tijdt haer onthouden van vleesch / ende andere spijzen?

Doch dat Augustinus seyd/ dat sy niet allegaer en vasteden/ dat gheschiet by ons mede? want siecken/ en krancken worden by ons ontslaghen van't vasten. Nu / dat Augustinus hier spreeckt van siecken en krancken/ blijkt hier uyt / als hy seyt dat sommighe vasteden / dan soo veel als sy kosten, wat is dit anders te segghen/ dan soo veel als
de

de swackheyt haers lichaems toellet/eben als wy hier bozen hebben ghehoort uyt den H. Chryso-
mus.

Maer Augustinus boeghter by / dat sy haer onthielden van spijsen / soo veel als sy begheerden: dat is waer: Doch Augustinus spreekt hier van tweederley soorten van spijsen / te weten / van vleesch, ende van sekere vruchten der aerden: van't vleesch en seydt hy niet dat de Christenen haer onthielden / soo sy begheerden, maer wel van vruchten, in dier boeghen / dat den eenen meer soorten van vruchten dersde / als den anderen: Dit gheschiedt mede by ons: want daer en is gheen seker ghebodt van. Ergo hier en is wederom niet reghen ons / maer alleg ter contrarien tot ons boozdeel.

Sesde Opworinghe.

Kernitius 4. *Parte Exam.* pag. 460. soude gheerne aen de eenboudighe wijs maecten / dat de Roomsche Kercke in het onthouden van sulcke spijsen over-een-komt met de oude Ketterg / namelijk Tatianen, Manichéen, Priscillianisten, &c. De welke haer oock van sekere spijsen onthielden.

Antwoorde.

Wat de Tatianen, ofte de Encratiten aengaet (de welke Discipelen waren van Tacianus:) Wy moeten hier van bozen spreken den H. Epiphanius *Heresi de Encratitis*: Sy verbieden / seydt hy / al dat leven ontfanghen heeft / om dat sy daer van een grouwel hebben / niet uyt liefde van onthoudinghe / ofte van een heerlijk leven / maer om de bzeese / ende verbeeldinghe die sy hebben van niet veroorzaekt te worden door het eten van't ghene dat leven heeft.

Heel

Heel contrarste doen wy; want wy onthouden ons van sekere spijzen / niet om dat wy daer van een groutwel hebben / ofte uyt breefe / ende inbeeldinghe dat die spijzen onreyn zijn / ende diegvolghende ons uyt haer selven kunnen besmetten / maer uyt liefde van onthoudinghe / ende van een eerlijck leven.

Wat nu de Manichéen raeckt / ende haere discipelen / hier van spreekt den H. Augustinus aldus *Lib. de Hares. Cap. 46.* Sy en eten gheen vleesch / als of van de doode / ofte gheslachte Schepselen de Goddelijcke substantie gheblucht ware / ende niet anders ober ghebleven en waere / hel welcke niet weerdigh en sy in den buck der uytberkozene ghesupbert te worden: Sy eten oock geen eperen / ghelijck als of die oock sterben / als sy ghebroken worden / segghende datmen gheene doode lichamen en moet eten. Sy en drincken gheenen wijn / segghende dat het de galle is vanden Prince der duysternissen.

Wengaende de Priscillianisten, soo spreekt hier van den H. Augustinus *Suprà Cap. 70.* Dese ketterij / seyde hy / vlucht het vleesch / als wesende onsupbere spijse.

Niet van al dit en doet noch en leert de Roomsche Kercke / soo heeft van Kemnitius groot ongelijck van ons te stellen in't ghetal van dese boozseyde ketterij.

B E S L U Y T.

Ick en kan dit Tractaet niet beter / noch bequamer besluypen / als met de eyghen woorden vanden hoogh-gheleerden Hugo Grotius *In Appendice ad Antichrist. Pag. 84.* Ende luyt aldus:

Het vasten op ghewoonelycke tijden, is oock ten tijde van *Iranus* onder de Christenen in't ghebruyck gheweest: *Hieronimus* oordeelt het noch ouder te wesen. Heel Oosten hout die nu strengher als die van't Westen, die van de

de Roomsche Kercke niet afgheweken en zijn. Den Paus, ende de Bisschoppen die in eene ghemeynschap met hem zijn, en verwerpen die swaere vastens van heele daeghen niet; maer om dat de ghesontheydt, ofte oeffeninghen, ofte maniere van vele, het selve niet en verdrighen; soo is inde plaetse van't vasten eene onthoudinghe inghestelt van vleeschachtighe, ende al te voedtsamen kost: Soo dat oock van dese ghematighden reghel, ofte wet ontslaghen worden den ghenen, welcker ghesondtheyt, 't selve niet toe en laet. Den tijt inde welcke dese onthoudinghe geschiedt, is de lente, als wanneer het bloedt aldermeest tot de onkuyscheydt ontsteken wort. Wat is hier tyrannigh? Wat strijdt hier teghen den Apostel? Wat is hier niet prijsbaer? Wat eene groote duyvelrije ist, dese soo voor-sichtighe ende maetighe instellinghe, als duyvelsche te verdoemen?

Tot meerdere eere Godts.

F I N I S.

Facul-